

dövas**tidning**

SPECIALNUMMER:

DT summerar
året som gått

2021

Det bästa ur Dövas Tidning under året

Snart är 2021 till ända. Här bjuder vi på ett specialnummer i form av pdf med ett urval av det bästa som stått i papperstidningen under året och som vi anser speglar 2021 på ett rättvisande sätt.

Här summerar vi några av årets höjdpunkter: I maj var det 40 år sedan riksdagen officiellt

erkände svenskt teckenspråk som dövas första språk. Dövas Tidning (DT) intervjuade mångåriga lärare om hur det var att arbeta på 1970- och -80-talen och vad riksdagens beslut har inneburit för dem och deras elever. Läs mer på sidorna 25-27.

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) genomförde i juni sin **första digitala kongress** någonsin. Vad tyckte ombuden om att allt sköttes på distans? Gå till sidorna 6-9.

DT utgav **Allt om teckenspråk**, ett extratjockt specialnummer, i september. Det var en fortsättning på succéerna från 2013 och 2017. Här har vi plockat ut några sidor ur *Allt om teckenspråk*, t.ex. den fina antologin om vad det svenska teckenspråket betyder för åtta personer. Teckenspråksversionen av antologin finns också på dovastidning.se.

Vi avrundar det här specialnumret med två **Topp 10-listor**: de tio mest lästa artiklarna på webben respektive de tio mest sedda DT PLAY (webb-tv)-klippen.

Runt hörnet väntar ett nytt och spännande år. Bl.a. ska SDR fira 100-årsjubileum, något DT tänker uppmärksamma i varje nummer av papperstidningen och på webbplatsen dovastidning.se. I övrigt fortsätter vi med att producera nyheter, reportage och webb-tv på svenskt teckenspråk från Sverige kombinerat med internationella utblickar. Vi vill rikta ett stort tack till er alla för att ni följt DT:s rapportering under 2021. Här önskar vi er alla ett Gott Nytt År! På återseende nästa år.

NICLAS MARTINSSON

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

innehåll

Minoritetsstress	3
SDR:s första digitala kongress	6
Somriga tillbakablickar	10
Vem kan ha dövkompetens?	12
Jan-Erik dubbelt drabbad av corona	14
“Vi kände inte till ‘audism’”	17
Porträtt: Debbie Z. Rennie	18
Porträtt: Lars Nilsson-Böös	22
40 år sen riksdagens erkännande	25
HRF 100 år	28
UR Teckenspråk gör succé	30
NKJT stärker döva kvinnor	33
Så kan teckenspråket stärkas	34
Erkända teckenspråk i världen	36
Språkdeprivation som diagnos	38
Antologi	43
Topp 10 på dovastidning.se	48

TIDSKRIFT FRÅN SVERIGES DÖVAS RIKSFÖRBUND

Miljömärkt trycksak
3041 0589

INTE FÅTT TIDNINGEN?

Kontakta
medlem@sdr.org

PRENUMERATION:

Pris: 300 kr/år. Vi utger fem nummer om året. Beställ prenumeration: medlem@sdr.org

REDAKTION

Dövas Tidning
Rissneleden 138, 6 tr.
174 57 Sundbyberg
redaktionen@dovastidning.se

Redaktör och ansvarig utgivare:

Niclas Martinsson
073-833 30 60 (sms)
niclas.martinsson@dovastidning.se
Layout: Niclas Martinsson & Linda Stål
Korrektur: Helena Fremnell
Omslagsbild: Niclas Martinsson
Form: Formligen.se

DT PÅ NÄTET:

Webbplats: dovastidning.se
Facebook: facebook.com/dovastidning
Twitter: @dovastidning

ANNONSER:

Kontakta
annons@dovastidning.se

Vid föreningsannonsering,
kontakta redaktionen.

Jag undrar vad
de pratar om?

Har de bokat
tolk till mötet?

Kommer de att
förstå mig?

Är jag så
besvärlig?

Ska jag gå på
släkträffen?

MINORITETSSTRESS

Läs mer på sidorna 4-5

Teckenspråkiga döva upplever minoritetsstress

Blir du frustrerad av att möta en oförstående granne i tvättstugan? Känner du dig orolig för hur du ska bli bemött av dina nya kurskamrater? Det gemensamma med grannen och kurskamraterna kan vara att de är hörande och tillhör majoriteten. Din känsla kan förklaras som minoritetsstress.

Dövenheten Region Skåne har skrivit en FoU*-rapport "Minoritetsstress hos vuxna teckenspråkiga döva". Den är författad av Pernilla Gynnerstedt och Sofia Hansdotter. Rapporten kommer förhoppningsvis ut vid årsskiftet. DT möter Pernilla Gynnerstedt och Nadia Saleh, kuratorer på Dövenheten. De berättar mer om minoritetsstress och hur det påverkar teckenspråkiga döva (skrivs som "döva" i löpande text).

Vad är minoritetsstress?

– Alla upplever stress och det är naturligt. Döva hör till en minoritetsgrupp och hörande är i majoritet. Döva lever med en extra stressfaktor som kan aktiveras hos minoritetspersoner i kontakt med majoritetssamhället, berättar Nadia Saleh. Hennes kollega Pernilla Gynnerstedt fortsätter:

– Förklaringsmodellen har sitt ursprung i HBTQ-rörelsen. Modellen kan användas för att förklara den extra stress som döva lever med. Resultatet i FoU-rapporten visar att denna extra stressfaktor påverkar dövas vardag och att döva upplever minoritetsstress. Till exempel att jag kan känna oro och olust inför ett visst möte, då jag från tidigare har en negativ erfarenhet av ett liknande sammanhang.

I vilka situationer kan minoritetsstress uppstå?

– Det kan vara vardagliga och återkommande situationer. Ett exempel är vid hämtning eller lämning av ditt barn på förskolan. Där ser du att andra föräldrar står och skrattar. Du vill gärna få veta vad de pratar om och du är utanför. Du känner frustration över situationen. I kontakten med andra föräldrar kan det vara nödvändigt att som döv förälder ta initiativ till kommunikation. Ibland finns ork till det, men ibland inte, förklarar Nadia Saleh.

Majoritetssamhället är byggt på auditiva normer. Det kan ha stor

påverkan på dövas vardag, säger Pernilla Gynnerstedt och tar ett annat exempel:

– Du kommunicerar med en tågvärd om försening via penna och papper. Plötsligt avbryter en annan resenär er och värden slutar kommunicera med dig. Då känner du att ditt sätt att kommunicera inte är lika högt värderat. Du kan bli arg eller ledsen. Eller så väljer du att vara tyst och vänta tills de är klara.

Minoritetsstress uppstår både på grund av inre och yttre processer. Exempelvis inför ett möte med en hörande myndighetsperson kan det delas in i tre kategorier:

1) Inre processer. Det som händer inom dig, dina tankar, känslor och reaktioner. Du kan känna förväntansoro inför mötet. "Hur ska mötet gå? Har de bokat teckenspråkstolk? Kommer jag att förstå och bli förstådd?"

2) Yttre processer. Det som påverkar dig i majoritetssamhället som lagar, tjänster och regelverk. Exempelvis rätten till tolk styrs av regler beorende på vilken situation det gäller såsom vardags- eller arbetslivstolkning och så vidare.

3) Copingstrategier. Strategier för hur du hanterar upplevelser av minoritetsstress. Vilka strategier du väljer kan variera beroende på dagsform och energi. Du väljer kanske att 1) förklara för personen hur det egentligen ligger till, 2) bli arg över situationen och agera på ett sätt du annars inte brukar göra eller, 3) titta och tränga undan dina känslor.

Hur kan vi hantera minoritetsstress?

– Se till att få träffa andra döva och få vara i en teckenspråkig miljö. Där får du energi och känner dig fri i situationen. Du kan också prata med vänner som förstår dig och bekräftar att situationen inte är ok. Förberedelse kan vara en viktig copingstrategi där du till exempel kan ta reda på så mycket som möjligt inför ett möte. Att ta makt över det du faktiskt kan påverka, kan vara hjälpsamt, säger Nadia Saleh.

TEXT: SARAH REMGREN FOTO: SHUTTERSTOCK

*FoU – Forskning och Utveckling-rapport. Rapporten ska finnas att ladda ner på vardgivare.skane.se när den är klar.

En teckenspråksversion av artikeln finns på dovastidning.se

Hur jag som anti-läppavläsare hanterar minoritetsstress

Nu måste jag ta upp en grej som för mig är så obegriplig. Det är... läppavläsning! Hur i hela friden kan hörande anta att alla döva är världsmästare på det? Jag som 80-talist anser mig vara anti-läppavläsare. Jag gillar inte att läsa folks läppar och att allt ansvar för fungerande kommunikation läggs på mig när det egentligen ska vara bådas ansvar.

För ett par veckor sedan var jag i mataffären och frågade personalen var jag kunde hitta en viss produkt. Vid sådana situationer brukar jag först visa upp min vita käpp, teckna att jag är döv och räkka fram min mobil där jag skrivit vad jag vill. Då kan de väl inte missa att jag är DÖVBLIND.

Hen svarade med att artikulera tydligt på läpparna. Jag visade med ansiktet att det var en dålig idé. Men jag körde dumt nog ändå gissningsleken med butiksbiträdet. Det gick ut på att jag avläste hens läppar så gott jag kunde och gissade vad hen sa genom att skriva ja/nej-frågor på mobilen. Så hen kunde nicka eller skaka som ett sätt att bekräfta om jag förstod rätt. Så sjukt osmidigt! Efteråt kände jag mig stressad och var på gränsen att tappa humöret. Det var inte ok gentemot mig och mina värderingar.

Några dagar senare mötte jag samma person i mataffären. Hela förloppet upprepades exakt samma som förra gången. Förutom att jag var bättre utrustad! Vid frågan om jag kunde läsa på läpparna så skrev jag direkt på mobilen och log: "Nej. Tyvärr är jag värdelös på läppavläsning." Hen förstod piken och log generat. Istället visade hen mig vägen och pekade på rätt ställe där varan fanns.

Denna händelse är inte unik för mig och andra döva. Tack vare intervjun med Pernilla Gynnerstedt och Nadia Saleh om minoritetsstress förstår jag bättre mina känslor och reaktioner i olika situationer. Jag har "flera lager" i mig. Det är att jag är barndomsdöv, har svenskt teckenspråk som förstaspråk, har dövblindhet, är adopterad och har asiatiskt utseende.

Jag är på min vakt över det som kan hända baserat på mina tidigare negativa erfarenheter när det är situationer som:

- att inte kunna svara i mobilen när en tjänsteman ringer röstsamtal
- att folk inte förstår vad den vita käppen betyder
- att folk tycker att det är ok att göra sig lustig över asiater.

Jag är medveten om mitt stora kontrollbehov. Det är en strategi för mig utifrån "copingstrategi" i förklaringsmodellen (se artikeln intill). Det går ut på att jag försöker påverka situationen genom att ta reda på så mycket detaljer jag kan. Exempelvis inför mötet med handläggaren på Försäkringskassan tar jag reda på om tolk är bokad och vem som ska tolka samt skickar förberedelsematerial till tolken (t.ex. min ansökan och vilka argument jag ska använda). Allt det där för att minimera överraskningsmoment som riskerar förhöja min stressnivå i onödan. Om det är möjligt så brukar jag be någon följa med mig på mötet som stöd, till exempel kurator

från Dövblindteamet. Hen kan då säkerställa att kommunikation fungerar och att allt som sägs och tecknas är rätt.

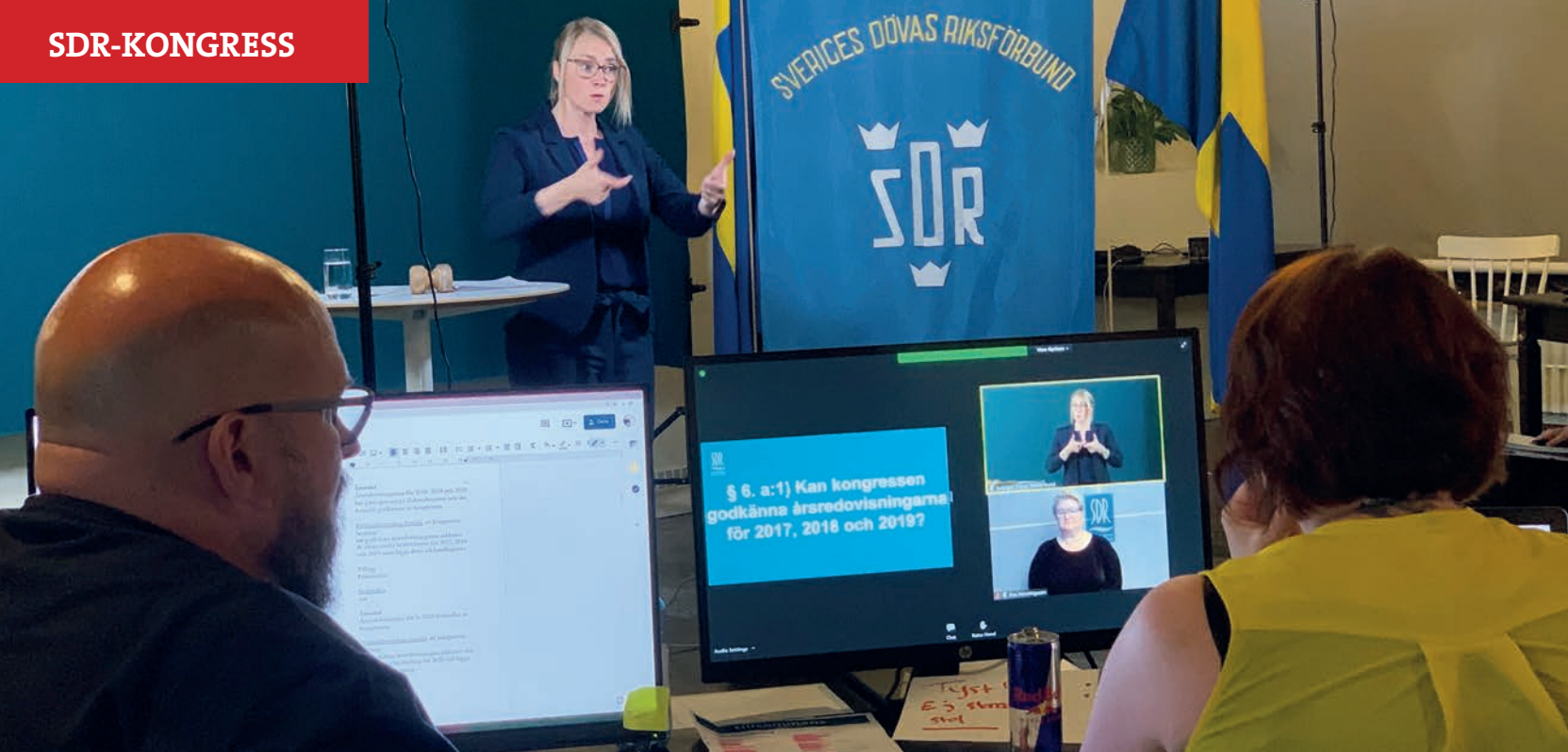
Några kan tycka att jag är överkänslig och att jag bör tagga ner mig. För dem är det en småsak för att de antagligen inte kan teckenspråk, inte har dövblindhet eller inte har annan etnisk bakgrund. Det är lätt för dem att vifta bort för att de själva inte är berörda.

Jag har tidigare skämts över mina känslor och agerande. Nu förstår jag varför jag har dessa tankar, känslor och reaktioner tack vare förklaringsmodellen om minoritetsstress. Det är okej! Jag jobbar med att acceptera varför jag tänker, känner och reagerar så. Det allra viktigaste är att jag pratar om det med er andra som vet hur det är att vara i minoritet.

SARAH REMGREN som förstår att några av hennes tidigare krönikor har handlat om minoritetstress! Den här krönikan finns också på svenskt teckenspråk på dovastidning.se

Läs senaste nytt på dovastidning.se

SDR:s högsta beslutande organ sändes från Örebro. Alexandra Royal var kongressordförande.

Historisk SDR-kongress i digital förpackning

SDR genomförde sin allra första digitala kongress den 4-6 juni 2021. Den sändes från Örebro. Här summerar DT de tre intensiva dagarna som kommer att prägla den svenska dövrörelsen under minst fyra år.

Ett talesätt finns. När SDR:s kongress eller förbundsmöte äger rum, visar sig vädret från sin bästa sida. Årets kongress var inget undantag. Solig högsommarvärme rådde i stora delar av landet.

Eftersom kongressen var digital, fick totalt 44 ombud delta på hemmaplan. De följde kongressen på annorlunda sätt än tidigare, exempelvis från sin altan, kök, vardagsrum eller dövföreningslokal.

För SDR var det också allt annat än vanligt. Förbundets högsta beslutande organ sändes från restaurangen Niclas kök & bar i Örebro. Där var en rad dator- och tv-skärmar utplacerade. Den tekniska personalen, tolkarna, kongresspresidiet och delar av kanslipersonalen hade sina egna skärmar. Övriga från förbundet, såsom hela förbundsstyrelsen och valberedningen, fanns på länk.

I övrigt var mycket sig likt. Kongressens tema var *Tillsammans – då, nu och i framtiden*. Temat utgick, som SDR skrev, från vårt gemensamma arbete där vi tar ansvar för att skapa ett hållbart samhälle där svenskt teckenspråk är självklart. Genom ett gemensamt språk har vi en gemensam dövhistoria och -kultur, vilket fortfarande skapas för att bli morgondagens historia och kulturarv.

Sammanlagt 45 motioner och en proposition behandlades. Även de fyra gångna verksamhetsåren, 2017–2020, gick igenom inklusive de ekonomiska berättelserna liksom vad förbundet ska ägna sig åt under de fyra kommande åren.

"SDR:s medlemstapp måste granskas"

Tempen steg när SDR:s årsredovisning 2017–2020 behandlades den 4 juni. Stockholms Dövas Förening (SDF) tog upp att förbundet hade

tappat drygt 1 000 medlemmar. 2016 hade SDR 4 242 medlemmar. Ifjol hade förbundet 3 262 medlemmar. SDF ansåg att SDR borde tillsätta en granskningskommission som hade i uppdrag att ta reda på varför SDR och dess föreningar hade tappat ett stort antal medlemmar och hur arbetet med SDR:s nya medlemssystem hade gått till.

Förbundsstyrelsen replikerade att de har för avsikt att ge en ordentlig redovisning av hur arbetet med SDR:s medlemssystem/-hantering har gått till längre fram. Länsförbunden/-föreningarna ges då möjlighet att ställa frågor och begära eventuella åtgärder. Majoriteten gick på förbundsstyrelsens linje. SDF och Dalarnas Dövas Förening reserverade sig mot beslutet.

SDR gick med plus

Under 2017–2020 hade SDR tre goda år sett till siffrorna. 2019 var enda året då förbundet blödde. Den genomsnittliga årsvinsten var under fyraårsperioden drygt 630 000 kronor.

Det egna kapitalet har under fyraårsperioden blivit något stärkt med över en halv miljon kronor.

Intäkterna sjönk dock avsevärt från 2017 till 2020, bland annat på grund av att förbundets mångåriga försäljningsavdelning i Leksand började avvecklas 2018. Skälet var sviktande lönsamhet.

Kongressen yrkade att förbundet skulle se över lokal- och personalkostnaderna när budgetprognosen presenterades. Anledningen var att ett preliminärt underskott var att vänta de tre närmsta åren.

Motionerna tog längre tid än planerat

Det preliminära tidsschemat höll inte. Tanken var att sista motionen, nummer 45, skulle ha blivit färdigbehandlad på eftermiddagen den 5 juni. Istället blev allting klart dagen därpå.

Utvalda motioner i korthet som SDR ska jobba med under 2022–2025:

Motion 2: Det svenska teckenspråkets ställning

Förbundsstyrelsens förslag till beslut:

Att anse första att-satsen besvarad
Att bifalla andra att-satsen

Vice kongressordförande Isabella Hagnell och Maria Rudin från SDF.

Kongressdeltagare med på gruppfoto.

Annorlunda sätt för ombud att följa SDR:s kongress.

En tyst minut hölls för att hedra framstående profiler som gått bort.

Det svenska teckenspråkets ställning

SDR ska ta fram en strategi som sedan genomsyrar förbundet på alla nivåer, där SDR väljer en linje för språkpolitiskt arbete: svenskt teckenspråk som ett officiellt språk eller som ett minoritetsspråk.

Teckenspråkskunniga jurister

SDR ska fortsätta* utreda vilka möjligheter det finns att ha tillgång till en grupp teckenspråkskunniga jurister som förbundet och dövrörelsen kan ha nytta av, exempelvis i samband med remissvar. Och förbundet ska även titta på om det är möjligt att erbjuda juridisk rådgivning till medlemmar. *finns redan med i 2021 års verksamhetsplan

Rätt till teckenspråk oavsett skolform

SDR ska arbeta för att ändra skollagen/-förfordningen så att svenskt teckenspråk betraktas som ett fullvärdigt språk, vilket inte är så i dag. Elever ska kunna få undervisning på svenskt teckenspråk oavsett skolform.

Föräldrahandbok för döva föräldrar

SDR ska ta fram en digital föräldrahandbok för döva föräldrar som har hörande barn (coda). En sådan finns inte i dag. Den ska vara på både svenskt teckenspråk och svenska.

SDR ska synas bättre i sociala medier

Förbundet ska fortsätta utveckla sin användning av sociala medier och även arbeta för att ha en starkare närvaro i andra kanaler som webbplatsen sdr.org och Dövas Tidning.

Effektivt styrelseval

Kongressens absoluta höjdpunkt för många är styrelsevalet. Enligt programmet kunde valet preliminärt vara över tre timmar långt. Istället blev processen betydligt kortare: drygt en timme.

I år fanns inga motkandidater till ordförandeposten. Åsa Henningsson, som lett förbundet i fyra år, blev omvald.

– Det känns väldigt fint att få ett sådant stort förtroende och stöd av föreningarna. Med den vetskapen och stödet kan vi fortsätta arbetet framåt, sade Åsa Henningsson i en webb-tv-intervju med dovastidning.se direkt efter valet.

Tre personer slogs om att bli vice ordförande. Joakim Hagelin Adeby,

som motkandiderade, vann omröstningen.

Nio personer ville bli ledamöter. Valet slutade med att fem kandidater som valberedningen föreslog och två motkandidater fick flest röster.

"Stor utmaning att hålla i kongressen"

Två av de nyckelpersoner som hade bråda dagar både inför och under kongressen var Therese Rollvén, kongressamordnare, och David Farkas, tekniskt ansvarig.

En stor utmaning för dem var att se till att SDR:s allra första digitala kongress skulle gå smidigt. De fick även ha en ständig beredskap ifall planer skulle göras om eftersom restriktioner kunde ändras med kort varsel. Den ursprungliga tanken var att ha en fysisk kongress i vackra Tanum strand vid västkusten. Så blev det inte.

Utmaningarna var (för att ta några exempel): hur skulle förbundet säkerställa att ALLA ombud kunde delta i kongressen? Hur skulle ombuden rösta? Hur skulle det digitala påverkanstorget gå till?

– Det var ju en viktig demokratifråga, säger Therese Rollvén.

Hon och David Farkas fick ta fram guider och ordna genomgångar av mötesplattformen Zoom Webinar och röstappen Percap inför kongressen.

David Farkas om hur tekniken hade fungerat under kongresshelgen:

– Det blev jättebra och i enlighet med vad vi hade tänkt oss om vi ser till hur det fungerade på svenskt teckenspråk. Prio 1 var att alla ombud kunde följa kongressen på svenskt teckenspråk. Tyvärr blev det mindre bra vad gällde ljud och direkttextning.

Therese Rollvén säger att hela kongressarbetet verkligen levde upp till temat *Tillsammans – då, nu och i framtiden*:

– Det var ett fint lagarbete av alla inblandade både inför och under kongressen. Och så fanns det dövkompetens under kongresshelgen, bland annat från Teckenbro (som skötte direktsändningen) och Niclas kök & bar. Jag tror att många bra saker kan tas med till nästa kongress som röstapp och digitalt påverkanstorg, säger hon och David Farkas håller med.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: SDR

Det här är SDR:s nya styrelse 2021-2025

NAMN: Åsa Henningsson

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN/YRKE: Ordförande

BOR: Öjebyn utanför Piteå

VILKA ÄR DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Språklig deprivation, dövkompetens och teckenspråk som en självklarhet!

DINA SOMMARPLANER: Vara hemma och åka ut på sjön.

NAMN: Joakim Hagelin Adeby

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Vice ordförande

YRKE: Döv teckenspråkstolk, tolksamordnare och skådespelare

BOR: Stockholm

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Dövas rättigheter i samhället, organisationsfrågor och internationella/bistandsfrågor.

DINA SOMMARPLANER: Bara njuta av sommaren, bl.a. vara i sommarstugan och göra några spontana aktiviteter.

NAMN: Daniel Littorin

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Kassör

YRKE: Redovisningsekonom

BOR: Stockholm

VILKA ÄR DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Hållbar ekonomi, stärka teckenspråkets ställning och att förbundet ska komma närmare sina medlemmar oavsett ålder.

DINA SOMMARPLANER: Det blir en svemester med utflykter till olika destinationer i Sverige.

NAMN: Lea Strandberg

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Leg. psykolog och leg. psykoterapeut

BOR: Örebro

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Dövas lika tillgänglighet till utbildning, arbete och vård.

DINA SOMMARPLANER: Njuta av min ledighet genom att hemestra och svemestra.

NAMN: Maria Hermanson

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Passionär

BOR: Örebro

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Allas rätt till teckenspråk hela livet, utbildning och kultur.

DINA SOMMARPLANER: Vill resa lååångt, men satsar på Sverige. Måla Vedic art på Öland och bara vara.

NAMN: Magnus Ryttervik

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Teckenspråksadjunkt

BOR: Stockholm

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Teckenspråk, tolkning och media.

DINA SOMMARPLANER: Bara njuta och vara med familjen.

NAMN: Romel Belcher

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Personlig tränare och studerar idrottsvetenskap vid Mittuniversitet Östersund.

BOR: Stockholm/Östersund

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Rasism och xenofobi, toxisk maskulinitet och idrott & hälsa.

DINA SOMMARPLANER: Fokusera på mig själv!

NAMN: Hedvig Ledung

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Folkhögskolelärare

BOR: Genarp

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Döva nyanländas situation i Sverige, tolktjänst och att hela livsförloppet ska vara av god kvalitet för döva.

DINA SOMMARPLANER: Tillbringa kvalitetstid med nära och kära.

NAMN: Pia Johnsson-Sederholm

ROLL I FÖRBUNDSSTYRELSEN: Ledamot

YRKE: Projektledare inom teknik och bygg

BOR: Oxie utanför Malmö

DINA TRE HJÄRTEFRÅGOR: Förändrad lagstiftning så att döva och teckenspråk har stärkta lagliga rättigheter, teknik och teknisk tillgänglighet samt en välmående dövrörelse.

DINA SOMMARPLANER: Njuta av vad sommaren har att erbjuda!

ENKÄT:

Vad tyckte du om SDR:s digitala kongress?

Vad vill du att nästa kongress helst ska vara: digital eller fysisk?

MAJA WESTERLUND & JESSICA MADAN, OMBUD, Y-LÄNS DÖVAS FÖRBUND

– SDR:s första digitala kongress gick över förväntan tack vare kansliet, kongressordförandena och andra som arbetade bakom ridån. Allting var oerhört professionellt med modern teknik och kunniga medarbetare.

– Min ombudskollega, Jesscia Madan, och jag föredrar dock fortfarande fysisk kongress på grund av umgänget som är en essentiell del av kongressen. Den saknade vi lite av. Två saker vill vi verkligen ta med från den här kongressen till nästa fysiska kongress: digitala påverkanstorg-träffar och röstappen Percap. Vi hann gå igenom motionerna mer ingående tack vare påverkanstorg-träffarna och appen gjorde röstningen mer demokratisk och rättvis.

ELSA BRUNEMALM, OMBUD, STOCKHOLMS DÖVAS FÖRENING

– Det var helt över förväntan! Jag har bara medverkat på en kongress tidigare (2009). Däremot har jag varit med på många av SDR:s förbunds möten. Gemenskapen blev annorlunda nu när det var digitalt men upplägget blev så bra ändå. Speciellt imponerad var jag av kongressfunktionärerna och -samordnaren samt alla andra som jobbat kring kongressen och ombudens engagemang. Tillsammans blev det bra!

– Fysisk alla gånger! Inget kan slå detta. All dialog, diskussioner och samverkan blir så mycket bättre om alla är på en och samma plats!

PIAKERSTIN SILVERDAL, OMBUD, GÄVLEBORGS DÖVAS LÄNSFÖRENING

– Det flöt på bra under hela kongressen med två utmärkta mötesordförande. Vad som var mindre bra var att dövföreningarna i den norra delen av Sverige inte hade ett så aktivt motionsarbete. Vi behöver utökad utbildning om motionsarbete och prata igenom samtliga motioner inför nästa kongress, tycker både min ombudskollega Roger Sahlén och jag.

– Fysisk. Vi kan då umgås med ombud från andra föreningar för kunskapsutbyte. Dessutom innebär det mingelmöjlighet under pauser för att få råd och tips.

MARIA SUNDHOLM, OMBUD, DÖVAS FÖRENING I ÖREBRO LÄN

– Kongressen var välplanerad. Vad som var bäst var de digitala påverkanstorg-träffarna. Då hade vi möjlighet att ställa frågor kring olika motioner inför kongressen. Samtidigt kunde vi se hur väl insatta styrelseledamöterna var i sina respektive ansvarsområden. Det var avgörande när vi skulle rösta om vilka ledamöter vi ville se bli omvalda.

– Fysisk – det är det bästa! Som ett ombud sa: SDR:s kongress är en "föreningsfest". Jag tror dock att vi kommer att se en så kallad hybrid-kongress i framtiden (en kombination av fysisk och digital kongress). Det är ett måste om vi ska hänga med i utvecklingen.

DAVID TANO, OMBUD, BLEKINGE DÖVAS LÄNSFÖRENING

– Vi kommer ihåg den här historiska kongressen då den var digital för första gången. Den var jättebra och positiv. Jag upplevde att alla som ville kunde få säga sin mening. Synd bara att vi inte träffade varandra fysiskt.

– Fysisk. Det är det bästa för jag kan då få träffa andra döva, såväl nya som gamla ansikten, vilket jag saknade under den senaste kongressen.

LÄS OCH SE MER PÅ DOVASTIDNING.SE OCH KONGRESS.SDR.ORG

DT PLAY: Åsa Henningsson omvald som SDR-ordförande

DT direktrapporterade från SDR:s kongress

Hur bra speglar SDR:s styrelse Sverige?

Läs möteshandlingarna på SDR:s kongresswebb.

i tidningens historia

1991

Seglarentusiasten Martin Eriksson skrev en insändare i DT 1991:

“Jag började segla när jag var sju år. Jag har två större bröder som också har seglat. Min båt är en optimistjolle. Jag är ensam döv och 13 år. Alla mina kamrater i segelklubben är hörande. Mamma har lärt barnen teckenspråk. Vi har jätteroligt tillsammans, bl.a. på onsdagskvällarna när vi har kappsegling, därefter prisutdelning och korvgrillning. /.../ Det vore roligt om fler döva barn började segla”.

DT fick kontakt med Martin Hermvik (f.d. Eriksson).

Seglar du fortfarande?

– Nej, tyvärr inte. Mina två äldre bröder flyttade hemifrån. Därefter blev det allt mindre segling.

På DT:s fråga om han hittade någon döv seglarkompis, svarade han ja. Det fanns en lite äldre kille som bodde i samma stad som han, Åhus. De seglade ihop under en kort period.

Saknar du att segla?

– Ja! Speciellt på våren och sommaren. Det innebär inte bara frihet utan är också avkopplande och rogivande att ge sig ut till havs, se spegelblankt vatten och segla under en klar stjärnhimmel, säger han som nu har andra fritidsintressen tillsammans med sin fru och deras barn.

Exempelvis leder han MTB-grupper för Friluftsrådet och springer i naturen (trail running).

– Det är snarare skog än hav för min del nuförtiden, säger han leende.

2001

Den 5 juli 2001 kastade sig Denny Bergerholm ut på ett två månader långt cykeläventyr med start i Stockholm. Slutmålet var Deaflympics i Rom. Han var nära att missa världsmästerskapet. Tidplanen höll inte. Han tog istället tåget genom vykortsvackra Schweiz för att spara tid och kom äntligen fram till OS-stadion den 2 augusti precis när mästerskapet höll på att avslutas. Tillbakavägen var tuff. Han fick flera punkteringar och i Florens blev han bestulen på sin väska med värdesaker i, bland annat pass och mobiltelefon. I Venedig fick han ett nytt pass och 200 000 italienska lira av svenska konsulatet. Eftersom han inte hade någon mobil, fick han besöka internetcaféer och skicka vykort. Han kom lyckligt hem till Sverige den 21 september.

Skulle du göra om cykeläventyret i dag, 20 år senare?

– Ja, jag är sugen på att göra en sådan cykelresa igen, då gärna längs de kustnära länderna Tyskland, Nederländerna, Belgien, Frankrike, Spanien och Portugal. Men det blir nog svårt att få min familj att ställa upp på det, säger Denny Bergerholm leende, i dag ekonomi- och personaladministratör hos SDR.

Vad ger det dig att cykla?

– Stor frihet. Man ser mycket och träffar folk på vägen.

Dövföreningarna

Segling är jätteroligt – fler döva barn skulle prova

Vi har jätteroligt när vi har kappsegling.

■ Jag heter Martin Eriksson, elev på Östervångsskolan i Lund. Jag bor i Åhus. Jag skall berätta lite om min fritidsaktivitet segling. Jag började segla när jag var sju år. Jag har två större bröder som också har seglat. Min båt är en optimistjolle. Jag är ensam döv och 13 år. Alla mina kamrater i segelklubben är hörande. Mamma har lärt barnen teckenspråk. Vi har jätteroligt tillsammans, bl.a. på onsdagskvällarna när vi har kappsegling, därefter prisutdelning och korvgrillning. Nästan varje helg är jag ute på stora seglingar. Alla segelflagor min. Sen har jag en klocka i baten som jag reglerar när olika flaggor hissas. Det vore roligt om fler döva barn började segla. Jag får ut mycket

Martin Eriksson, 13 årig seglarentusiast.

■ 50 år fyllde den 16 juni teckenspråkläre Tage "Pennan" Karlsson. Södertälje dövas nings han ligger i själ samt i kåravagnsklubben.

Tage "Pennan" har fyllt 50

Denny cyklade till Rom

Jag fick idén en vårdag: Jag skulle cykla till Rom. I tankarna fanns Dövs-OS i Rom. Idén växte – jag ville besöka de europeiska huvudstäderna under resan. Köpenhamn, Amsterdam, Bryssel, Luxemburg, Bern, Rom, Vatikanen, Ljubljana, Zagreb, Budapest, Bratislava, Wien, Prag, Berlin och så hem till Stockholm igen.

En ny blå trekking-cykel köptes in. Fyra packväskor och en svrysäck. Batteriladdare med generator för mobiltelefon. Störmkök med denaturerad etanol som bränsle, så att jag kunde laga mat överallt. En solig morgon den 5 juli lastades sovseack, liggennderlag och tält och jag trampade iväg genom det vackra Södertörn med sikte på Helsingborg.

Någon mil före Köpenhamn fick jag den första punkten i bakdäcken. Tack vare snabb hjälp av en dansk racercyklist butan jag fram till Köpenhamn innan det mörkade.

I Hamburg tog jag för första gången på ett vandrarhem. I större städer finns campingplatserna ofta mer än 5 km utanför city. Mot Amsterdam genom Friesland. Förbi Groningen, en vacker 1600-tal stad, och över en konsngord smal landrensma som stängde ut havet och bildade en sjö, IJsselmeer. Härigenom att cykla men enorm motvind. En övader spöade nästan kort mig från vägen. I Amsterdam finns det över 1.000 frisar, så det gäller att ha koll på kartan.

Vem stal väskan?

Sedan var det inte långt till Bryssel. Till Luxemburg cyklar man genom vackra djupa flodsladar och skogklädda bergsdor. I en liten by på franska sidan hade de "golvstolar". Det blev att huka över ett hål i golvat flera gånger under resan.

No låg jag långt efter i riditellen för att nå Rom innan Dövs-OS var slut. Valde att ta tåget genom det centrala västra. Besökte

massor av vatten och svettades kraftigt. Färden. Eftersom mobilen försvann, blev Internet min länk till hemlandet. Vid större städer med Internet-Point stannade jag och rapporterade hem. Strax före Trieste tog jag ett klippbad i Adriatiska havet, med härligt vatten och utsikt mot branta klippväggar. I Slovenien var jag inne i ett vackert grostsystem. Temperaturen steg till 12 grader och svalskade skönt. Utan gassade solen med 32 grader i skuggan.

I Zagreb ville jag försöka cykla till toppen av det 1.035 meter höga berget Sijeme. Det tog två timmar upp, men bara 30 minuter ned i hällarna på en bilväg.

I ungarska Baden tog jag en sabbat i en sjö, Thermale See, med varma underjordiska källor. I Budapest njöt jag som en kung. Åt gott och badade i ett turkiskt badhus. På hela resan var det dyrtast att åka

Det berömda lutande tornet i Pisa, för tillfället stängt för allmänheten.

Besökte den gamla befästningen i Tizinin nordväst om Prag. Staden Terz blev inmurad och omvandlades till en judiska barn och kvinnor hölls fång under nazisterna. Besökte också koncentrationslägret Ravensbrück i Tyskland. Båda platserna kändes grymma och otäck.

I Potsdam utanför Berlin tittade jag på slott och palats i olika byggnadsstilar. Tog mig över en till och en enorm stor park. Tog mig över till Berlin. Besökte den gamla befästningen i Tizinin nordväst om Prag. Staden Terz blev inmurad och omvandlades till en judiska barn och kvinnor hölls fång under nazisterna. Besökte också koncentrationslägret Ravensbrück i Tyskland. Båda platserna kändes grymma och otäck.

*DT har haft olika namn genom åren. Under de aktuella åren (1961, 1981 och 1991) hette tidningen SDR-Kontakt. 2001 var titeln Döv-Tidningen.

Vem kan skaffa sig dövkompetens?

Begreppet dövkompetens har varit i ropet på sistone. Frågan är vem som kan tillägna sig dövkompetens. Bara döva eller också hörande? DT pratar med Patrik Nordell, som tidigt var med och började sprida begreppet dövkompetens i Sverige, och SDR:s ordförande Åsa Henningsson.

Begreppet dövkompetens har fått extra skjuts i början av året. Norska Teater Manu bestämde sig för att anställa en hörande teaterchef. Den nya chefen Janne Langaas beskrevs som icke-teckenspråkig och utbildad skådespelare med lång erfarenhet av ledning och scenkonst. Deras beslut utlöste en proteststorm i sociala medier över att formella kvalifikationer som utbildning och erfarenhet vägde tyngre än dövkompetens. Varför valde teatern inte att anställa en döv teaterchef? Debattartiklar skrevs också i DT och norska medier. Ett mindre antal personer ansåg däremot att Teater Manu hade dövkompetens eftersom majoriteten i styrelsen var döva och att deras beslut säkert var välgrundat.

Låt oss gå bakåt i tiden. Begreppet dövkompetens nämndes exempelvis i DT redan år 2008. SDR:s mångåriga ordförande Lars-Åke "Låw" Wikström ansåg att hörande med dövkompetens borde kunna få sitta i SDR:s styrelse, men att majoriteten fortfarande skulle vara döva.

Patrik Nordell skrev en ledare i DT år 2015 när han satt i SDR:s styrelse. I hans ledare stod det: "Alla kan skaffa sig dövkompetens – bara om vi alla erkänner den först!". Han var en av dem som tidigt började sprida begreppet dövkompetens i Sverige, bland annat som anställd hos ABF:s projekt Wesign år 2011-2014.

2016 satsade Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) på ökad dövkompetens efter kritik från SDR om bristande dövkompetens hos ledningen. Därför anordnades en temadag om dövstudier tillsammans med SDR. Hörande rektorer, enhets- och avdelningschefer gick den.

2017 släppte SDR ett idéprogram i vilket det står att dövkompetens ska erkännas.

Frågan är om hörande kan tillägna sig dövkompetens? Åsa Henningsson svarar å SDR:s vägnar nej. Patrik Nordell säger ja, men bara till liten del.

Varför kan hörande inte tillägna sig dövkompetens?

– Livserfarenheter som vi fått genom att leva i den teckenspråkiga gemenskapen ger oss en unik kompetens om teckenspråk, språkkänsla, kultur, visuellt levnadssätt och förståelse om dövas sätt att leva, säger Åsa Henningsson och citerar här ordagrant ur idéprogrammet från 2017.

Hon fortsätter:

– Det är odiskutabelt vem som har dessa livserfarenheter: nämligen döva. Hörande kan aldrig få dessa livserfarenheter och är privilegierade eftersom de aldrig har upplevt audism och andra former av förtryck eller utanförskap som döva kan utsättas för.

– Hörande ska inte ha tolkningsföreträdare i frågor som rör döva. Goda allierade hörande är de som har modet och styrkan att våga inse att de är privilegierade. De ska därför ge plats till döva och istället fungera som lagspelare, säger hon.

Alla döva har enligt henne en inneboende dövkompetens även om de inte har läst dövstudier eller/och teckenspråk.

Patrik Nordell ler när han får frågan om hur han ser på sin formulering från 2015 om att alla kan skaffa sig dövkompetens bara om de erkänner den först. Nu har han en delvis förändrad syn på saken.

– Jag står fortfarande för att dövkompetensen som sådan måste erkännas. Så jag var rätt ute 2015, men jag anser nu att hörande bara kan skaffa sig dövkompetens till viss del, säger Patrik Nordell som i övrigt håller med SDR om att döva har unika livserfarenheter som hörande aldrig kan få.

"Döva har unika livserfarenheter"

Han anser personligen att hörande till viss del kan skaffa sig dövkompetens, då framförallt kunskaper om dövas kommunikationssätt, kultur, språk och historia. Här tänker han till exempel på hörande lärare som jobbar med döva elever. Sådana lärare måste exempelvis ha kunskap om turtagningsregler inom teckenspråk, hur de kan fånga döva elevers uppmärksamhet och hur en lektion kan inledas (döva har en annan "uppvärmning" än hörande). Döva lärare har redan den förmågan välutvecklad.

Han anser att det i nuläget finns alltför lite dokumentation om dövkompetens jämfört med teckenspråkskompetens (som vetenskapligt går att mäta numera). Begreppet behöver dokumenteras mer. Han anser dock i likhet med SDR att döva med sin kompetens självklart alltid måste involveras i beslutsprocesser som rör döva.

SDR arbetar för att samhället ska erkänna dövkompetens på alla områden, något som inte riktigt skett trots att vi lever på 2020-talet. Åsa Henningsson tar ett exempel. Ingen döv har anställts för att jobba med den pågående statliga tolkutredningen, vilket är bekymmersamt då döva tolkanvändare är en stor målgrupp.

SDR jobbar nu med en motion från förra kongressen om att utveckla någon form av turkos certifiering. Den ska visa att verksamheten, företaget eller organisationen genomgått ett utbildningspaket om döva och teckenspråk (lite som HBTQ-certifiering). Nu för förbundet en dialog med tänkbara aktörer om att utveckla utbildningspaketet. Ämnen som berörs i paketet är bland annat bemötande, dövstudier och teckenspråk. Om en person har genomgått utbildningspaketet, vad kan dennes kunskap kallas för om inte dövkompetens?

– Vi håller på att utveckla och definiera. Det vi säger i dag är inte hugget i sten, utan som alltid när allt är nytt är det en process, säger Åsa Henningsson.

TEXT: NICLAS MARTINSSON

FOTO: SVT ÖREBRO

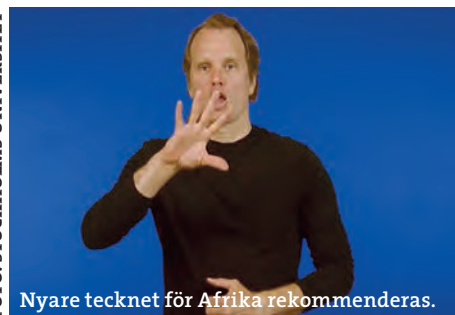
"Dövpolicyn" är bortplockad hos Örebro kommun efter kritik

● Efter vårens mediauppmärksamhet har Örebro kommun tagit bort den policy som sa att det krävdes fyra eller fler sökande till en yrkesutbildning för att ha rätt till teckenspråkstolk. Tre av de elva drabbade anmälde detta till Diskrimineringsombudsmannen och en annan överklagade till Skolväsendets överklagandenämnd. Båda myndigheterna har nu inlett utredningar mot kommunen. Kommunen har startat en intern utredning av tolkkostnaderna. Maria Sundholm, ordförande för Dövas Förening i Örebro skriver i ett inlägg på Facebook: "Nu bevakar vi Komvux och kollar att de verkligen tar in teckenspråkstolkar".

DT förtydligar angående 1981

● I DT nummer 2 2021 skrev vi: "Den 14 maj är det 40 år sedan riksdagen officiellt erkände teckenspråket som dövas första språk och beslöt att vi skulle få en tvåspråkig undervisning – svenskt teckenspråk och svenska – i specialsolan". DT önskar förtydliga: riksdagen beslöt i och för sig inte att vi skulle få en tvåspråkig undervisning i specialsolan. Det riktiga var att riksdagens beslut och erkännande ledde till en förändring av undervisningen för döva i specialsolan. Det var att den skulle vara tvåspråkig. 1983 togs en ny läroplan fram för specialsolan i vilket svenskt teckenspråk nämndes som undervisningsspråk och det också blev ett skolämne.

FOTO: STOCKHOLMS UNIVERSITET

Språkrådet: det äldre tecknet för Afrika bör inte användas

● I höstas sändes *Berättelser från Afrika*. I tv-programmet användes det äldre tecknet för Afrika ('BRUN' + 'ANSIKTE'), vilket SVT fick kritik för. Det ansågs vara kränkande, och ledde bland annat till att Stockholms Dövas Ungdomsråd skickade ett öppet brev till Språkrådet och avdelningen för teckenspråk vid Stockholms universitet, som bl.a. jobbar med Svenskt teckenspråkslexikon. Nu rekommenderar Språkrådet att det äldre tecknet bör undvikas. Det nyare tecknet, som visar Afrikas kontinent, är att förorda. Och i Svenskt teckenspråkslexikon är det äldre tecknet nu markerat med texten "Kan uppfattas som kränkande".

Försök att starta friskola pausas

● Dramaski Utbildning tar paus från sina försök att starta en teckenspråkig friskola i Stockholm. Största anledningen är att de inte kan starta den skola som de vill med dagens lagstiftning. De förklarar bl.a. att de inte kan följa kursplanen "Teckenspråk för döva och hörselskadade" som är ett ämne i specialsolan. De ställer sig frågande till att undervisa i ämnet "Teckenspråk för hörande" för elever som har teckenspråk som modersmål. En friskola måste också kunna säkra en stabil ekonomi oavsett elevantal, vilket är svårt för en liten skola. Dramaski hoppas att detta leder till förändringar i lagstiftningen så att de kan göra en ny ansökan i framtiden.

FOTO: NILS PETERSEN

Teckenspråkstolk Ulf har varit med på flest presskonferenser

● Teckenspråks- och dövblindtolk Ulf Liljenbäck är för många ett välbekant ansikte från Folkhälsomyndighetens, Socialstyrelsens och MSB:s gemensamma pressträff som sänds vid 14-tiden på tv. I en intervju med DN, publicerad i slutet av maj, sade han att han hade varit med på ungefär 150 presskonferenser, vilket förmodligen var mer än vad andra återkommande deltagare (bortsett från teknikerna på plats) åstadkommit. Ulf Liljenbäck, som har "fallskärmschopp" som persontecken, sade till DN att sekunderna innan klockan slår 14.00 får han samma typ av adrenalinkick som ögonblicket före ett fallskärmschopp.

100

produktioner har Riksteatern Crea bjudit på sedan starten 1970, såväl i egen regi som i samarbete med andra teaterhus. Rampfeber, som har Sverigepremiär den 21 september, är deras 100:e produktion. Den pjäsen är en samproduktion mellan norska Teater Manu, Det Norske Teatret, Riksteatern Crea och finska Teatteri Totti.

Kan du sticka vantar? Var med oss!

Nästa år fyller SDR 100 år. Vi söker nu folk som kan sticka enfärgade tumvantar till SDR:s webbshop för försäljning till SDR:s medlemmar och andra intresserade.

Du bestämmer själv hur många par vantar du kan och vill sticka. Vi ger dig instruktioner och skickar garn till dig.

Senast 30 november 2021 vill vi ha vantarna klara för förberedelser till försäljning.

Intresserad eller har frågor?

Kontakta: charlotte.gustavsson@sdr.org

Jan-Erik blev dubbelt utsatt

Jan-Erik Jönsson, 86, blev dubbelt drabbad. Han fick ingen tolk när han lades in på sjukhus för covid-19. Malmö Dövas Förening och Skåne Dövas Distriktsförbund riktar skarp kritik mot sjukhuset. Lyckligtvis överlevde Jan-Erik. När han kom tillbaka till sitt äldreboende, fick han veta att en döv granne hade gått bort. Totalt fem äldre döva på äldreboendet har avlidit med eller av covid-19 på kort tid, enligt uppgift till DT.

Jan-Erik Jönsson insjuknade i corona strax före nyår. Allt gick snabbt. Han fördes med ambulans till Skånes universitetssjukhus i Malmö. Han låg där i fem dagar och klarade sig tack och lov. Men sjukhusvistelsen var under all kritik för honom. Han bad om teckenspråkstolk och fick det endast en gång.

– Jag hade svårt att se tolken i mobilen. Skärmen var så liten, säger han som själv inte har någon egen mobiltelefon. Här var det istället någon ur sjukhuspersonalen som hade kontakt med tolken via sin mobil.

Jan-Erik har en bildtelefon i form av en surfplatta. Han var frustrerad över att inte kunna ringa ut från sin sjukhusbädd. Den troliga förklaringen var sjukhusets brandvägg. Vistelsen kändes som ett fängelse för honom.

När Tord Lind (SDR:s före detta generalsekreterare/kanslichef, nu pensionär) fick veta om händelsen, blev han väldigt upprörd. Så här skulle det absolut inte få vara. Särskilt inte i den här pandemin.

Tord engagerade sig i Jan-Eriks fall genom att kontakta olika aktörer, till exempel Tolkcentralen i Region Skåne, äldrevägledare för döva i Malmö stad och en regionpolitiker. Även Malmö Dövas Förening och Skåne Dövas Distriktsförbund engagerade sig i fallet. Det resulterade bland annat i en skarp skrivelse till regionen, som SDR ställer sig bakom.

Låt oss gå tillbaka till dagen då Jan-Erik Jönsson åkte ambulans från sitt äldreboende, Lindängelund i Malmö, till sjukhuset. Kunde inte någon på äldreboendet beställa tolk till honom?

Madelene Persson, enhetschef för Lindängelunds vårdboende, kan inte kommentera enskilda fall när DT ringer henne. Hon säger dock att det är sjukhusets ansvar att ordna med tolk när en döv brukare läggs in.

Magnus Aspegren, pressansvarig vid Skånes universitetssjukhus, kan inte heller kommentera enskilda fall. Istället svarar han mer övergripande i ett mejl:

Även om vi inte kan uttala oss om det enskilda fallet, beklagar vi verkligen detta fall som det beskrivs. Genom våra olika styr-system för patientsäkerhet så kommer ansvarig verksamhet att utreda händelsen vidare om den är rapporterad som en avvikelse. Veronika Larsson, områdeschef för Tolkcentralen i Region Skåne,

skriver i ett mejl till DT att det är sjukhuset som ansvarar för att beställa tolk.

När Jan-Erik Jönsson kom hem från sjukhuset, blev personalen vid vårdboendet så glad över att se att han överlevt. En tråkig sak fick han dock veta. Det var att en annan boende som också blev inlagd på grund av covid-19 inte klarade sig. Totalt fem döva brukare vid vårdboendet har gått bort på kort tid, enligt Jan-Erik. En uppgift som DT också fått från annat håll. Jan-Erik berättar att han fått fint stöd på boendet och bland annat fått prata med en präst.

– Jag kände mig ledsen. De som gick bort hade jag känt länge. Fyra av dem gick i samma dövskola i Lund som jag, säger han.

Uppgiften om att fem döva brukare avlidit med eller av covid-19 på kort tid kan Madelene Persson inte bekräfta av sekretessskäl. Hon kan däremot upplysa om att det har skett dödsfall på Lindängelund.

Vad vill du säga till äldre döva som funderar på att söka plats på Lindängelund men är rädda för att bli smittade?

– Tyvärr kan jag inte ge någon garanti för att smittan inte ska komma in på Lindängelund. Men jag kan säga att vi verkligen gör allt vi kan för att det inte ska hända igen. Nu har vi också börjat vaccinera, något vi var tidiga med, säger hon.

Sex politiker, som alla är ordförande eller vice ordförande för sex nämnder inom regionen, har skrivit till Malmö Dövas Förening och Skåne Dövas Distriktsförbund. Utdrag ur deras svar:

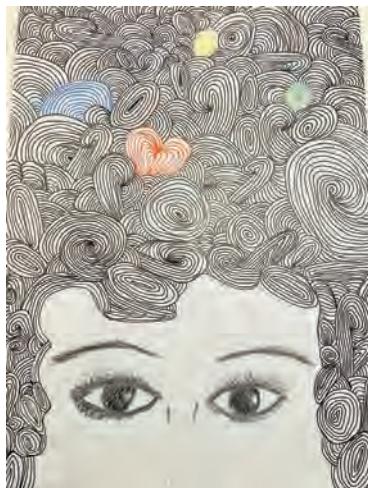
Problemet är att man ute på sjukhusen inte beställer tolk, så därför får vi inte veta förrän så här i efterhand. Det finns uppenbarligen en kunskapsbrist här som behöver åtgärdas / ... / Framöver kommer en informationskampanj att genomföras om vilka rättigheter en patient med tolkbehov har och om att detta behöver fungera från båda hållen så att vårdpersonal och patient kan kommunicera med varandra.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Artikeln var ursprungligen publicerad på dovastidning.se i januari. Läs artikeln i sin helhet på webben.

Alba-Luz Angarita

Anna-Lena Hagnell Olehn

Maria Hermanson

Linda Ljunghäger

Konst på distans låser upp instängda drömmar

Coronaåret blir allt längre och saknaden efter kultur och sociala sammanhang gör att allt fler händelser och events sker på distans. Hösten 2020 påannonserade SIMA Folkhögskola i Åkarp att de startar upp en konstkurs på distans denna vårtermin. Hur kan man måla och teckna och uppleva konst tillsammans utan att sitta i samma rum?

Dövas Tidning har tidigare berättat om en distansbokenkirkel på teckenspråk och om kärlek på distans. Nu träffar DT Hien Wollinger och Jenny Karlsson från SIMA i Åkarp som i höstas skapade en konstkurs på distans. Korta videosnuttar som beskrev vad kursen skulle erbjuda lades ut på sociala medier. De lockade så många sökande att de fick bilda två grupper. Deltagarna är nu strax under 20.

Hien och hennes kollegor hade sedan tidigare haft tankar på att ha distanskurser men inte gjort slag i saken. Man behövde inte heller det som nu. Men i och med pandemin togs idén tillvara och tillsammans med Jenny togs en kursplan fram och innehåll skissades fram. Skolledningen var positiv till planen och de skred till verket.

I dag bedrivs visserligen nästan all undervisning på distans men där de vanliga fysiska lektionerna hålls i digitala klassrum hålls den här kursen helt och hållet på distans. Deltagarna gör sina övningsuppgifter på egen hand och tittar på föredragen när de har tillfälle, ofta på kvällstid och helger.

Kursen vill lära ut de absoluta grunderna i konst. Att välja ut vad och gränsa av har varit svårt men samtidigt har Hien och Jenny hela tiden tänkt att kursen främst ska vara lustfylld och mana till kreativitet. De har båda lagt ner mycket tid på att förbereda kursen. Föredragen och instruktionerna till uppgifterna spelas in

på svenskt teckenspråk och läggs ut på en lärplattform. Där kan man också välja att läsa instruktionerna på svenska. På samma plattform träffas deltagarna och diskuterar. De kan också boka tid med lärarna för att få feedback och stöd.

Många av deltagarna har haft tidigare erfarenheter av konst men aldrig på teckenspråk. Kursen har, som en deltagare sagt till Hien och Jenny, öppnat upp stängda dörrar. Även om deltagarna haft ett konstintresse sedan länge har de kanske inte alltid vetat vilka tekniker som finns att tillgå eller vilka begrepp som finns, berättar Hien som är utbildad bildlärare och konstnär. Kursens materiallista är lång och lockande och innehåller förutom akvarellfärg, penslar, kol och papper bland annat pennor med blyerts av olika hårdhet. Hien berättar att enbart med de här pennorna kan man få fram variationer i pennndragen. Teckning är grunden till all bildkonst.

Jenny är fotograf och har, liksom Hien, ett brinnande intresse för konsten. Hon lär ut bildkomposition och konsthistoria. Bildkomposition handlar om att förstå vad hjärnan uppfattar som spännande, vackert och fängslande. Jenny beskriver hur hon tillsammans med Hien velat välja ut konstnärer från olika tider och riktningar. Banksy, Hilma af Klint, Frida Kahlo och Picasso är konstnärer som alla skiljer sig åt väldigt mycket. Genom att studera konst förstår vi den värld där den skapades. Vi förstår även mer om oss själva och vår tid.

Kursen har förutom sina digitala träffar även ett digitalt galleri där deltagarna ställer ut sin konst. Kursdeltagarna är så positivt inställda till varandra och tacksamma – det har stundtals överväldigat Hien och Jenny som båda blivit inspirerade. De har båda förhoppningar om att kunna fortsätta med ett andra steg i höst, med samma grupp.

TEXT: JENNY SCHÖLDT FOTO: SIMA FOLKHÖGSKOLA

Jubileumshöst i bilder

FOTO: GDF

Gotlands Dövas Förenings 90-årsjubileum lockade 27 deltagare från såväl fastlandet som ön.

FOTO: LDF

Lundabygdens Dövas Förening jubilerade 100 år med pompa och ståt. Ett 40-tal medlemmar kom och firade.

FOTO: SPSM

Väneskolan firade med sina runt 60 elever och personal för att ha huserat i samma byggnad i 125 år. Här rektor Jonas och bitr. enhetschef Johanna.

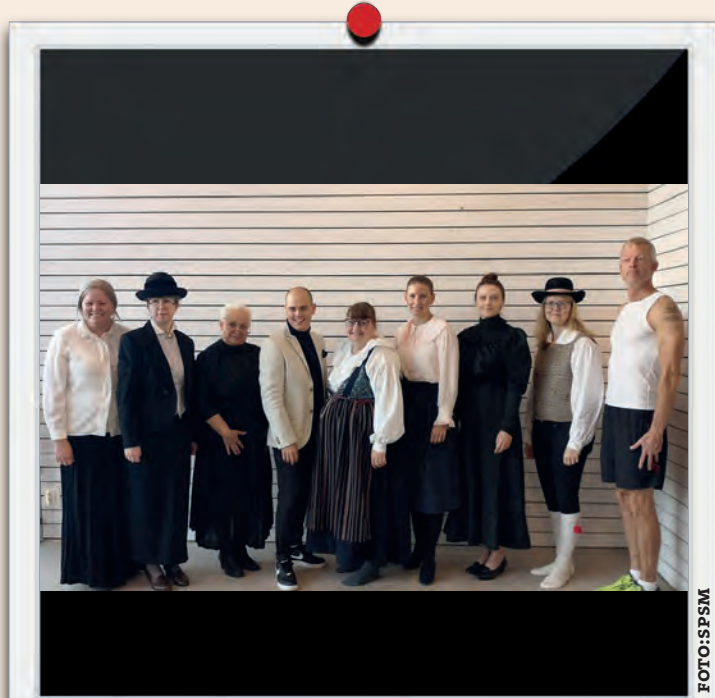

FOTO: SPSM

Vid Östervångsskolans i Lund 150-årsjubileum klädde sig de här anställda på gammalt vis. Skolan har nu 108 elever.

Nancy Yacoub.

Rania Ahmad.

Audionomstudenter valde att läsa dövstudier:

– Vi visste inte ens vad audism betydde

Rania Ahmad och Nancy Yacoub är två unga audionomstudenter inne på sista terminen vid Karolinska institutet. I höstas föll de in på den valbara kursen, Dövstudier, vid Stockholms universitet. Trots att det blivande framtida yrket som audionom innebär möten med döva barn och vuxna, visste de alldeles för lite.

– Jag kände inte ens till begreppet audism, säger Rania.

Under hösten 2020 erbjöds kursen Dövstudier på 7,5 högskolepoäng för första gången av Stockholms universitet. 30 personer sökte till kursen. 18 studenter klarade den, varav elva döva och sju hörande. Två av dem var Rania Ahmad, 21, och Nancy Yacoub, 21, som nu studerar termin sex, den sista, på det treåriga audionomprogrammet vid Karolinska institutet.

– Vi fick i höstas chansen att söka en valbar kurs och efter några efterforskningar hit och dit föll valet på Dövstudier som kändes väldigt lockande och något utöver det vanliga, särskilt för oss som redan var teckenspråksintresserade, berättar Rania.

På kursen Dövstudier tar man upp om hur döva och teckenspråk är integrerade med varandra och hur samhället behandlar och har behandlat döva och teckenspråk genom historien. Kursen tar även upp teckenspråkslitteratur och dess roll som uttryck för dövkultur och förmedling av traditioner.

I sommar väntas tjejerna ta examen som färdiga audionomer. Som audionom arbetar man med att hitta tekniska och pedagogiska lösningar för en bättre hörsel hos personer med hörselnedsättning, både barn och vuxna. Man arbetar också med personer med andra hörselrelaterade problem, så som tinnitus och yrsel- och balanssjukdomar.

– Men de missar tyvärr den viktiga delen, säger Nancy.

Kruxet är att utbildningsplanen inte alls erbjuder någon särskild undervisning eller kurs med fokus på döva och dövvärlden ur

kulturella och sociala aspekter. Relevant information saknas. Istället fick de mest lära sig olika teorier och övergripande fakta kring orsaken till dövhet. Alltså enbart ur det medicinska perspektivet.

– Vi lär oss ingenting sådant på utbildningen. Det är ett av skälen till att jag gick Dövstudier. Det känns så otroligt viktigt för mig som framtida audionom att faktiskt ha mer förståelse och kunskaper kring personen jag möter och inte betrakta dem som någon vi ska ”bota”, fortsätter Nancy.

Rania berättar om saker de fick lära sig som de ironiskt nog aldrig känt till tidigare.

– Begreppet audism till exempel, hade jag faktiskt aldrig hört talas om förut, säger hon som samtidigt vill understryka att hon och Nancy är nöjda med audionomutbildningen som helhet.

Kursen Dövstudier fick dem att ifrågasätta dagens rådande kunskapsbrist hos många, även hos dem själva.

– Folk känner till begrepp som rasism och sexism, men audism, vad är det ens, frågar sig många. Detta är ett ämne som alla människor verkligen måste kunna, tycker Nancy.

Själva kursen upplevde Rania och Nancy som otroligt lärorik och intressant. De är tacksamma för de nya kunskaperna som de nu kan ta med till sin pågående audionomutbildning. Tjejerna vill sprida vidare det de lärt sig till andra. De hoppas kunna redogöra olika begrepp för sin klass när tillfälle ges. Det viktigaste som de anser att alla blivande audionomer bör tänka på är att värdera den döva eller hörselskadade individen och dennes situation, samt den bakgrund och kultur som dövvärlden kommer med. Att inte enbart se den nedsatta hörseln.

– Dövsport, teckenspråk, dövhistoria, dövkultur, så mycket som kommer med den enskilda döva individen. Efter att vi tagit examen så hoppas vi också kunna ta enstaka kurser i teckenspråk. Det kommer att ge nytta i vårt framtida arbete, säger Rania.

TEXT: MARTINA KVIST FOTO: PRIVAT

NAMN: Debbie Zacsko Rennie.

ÅLDER: 63 år.

YRKE: Frilans inom kultur och yoga.

BOR: Stockholm.

FAMILJ: Make och två vuxna döttrar.

GÖR HELST PÅ FRITIDEN: Vandrar i naturen, cyklar, läser böcker, målar, fotograferar, lagar mat från grunden och umgås med familjen.

SER HELST PÅ TV: Inga blodiga action- eller thrillerfilmer. Jag är så känslig. Gärna fina fantasyfilmer som Min granne Totoro från Japan, Avatar och Stjärnornas krig.

LÄSER HELST: Inte deckare. Jag klarar inte av det. Gärna böcker om good-feeling, personlig utveckling, livsfilosofi, andlighet och historiska händelser med mera.

VACKRASTE TECKNET: Stjärna (på svenskt teckenspråk).

Debbie målar på teckenspråk

Amerikanen Debbie Zacsko Rennie har bott i Sverige i 30 år. Hon har sysslat med teckenspråkspoesi, eller målat på teckenspråk som hon uttrycker det, längre än så. DT möter henne för en pratstund inte bara om teckenspråksmåleri utan också om viktiga ingredienser i hennes liv som familj, kärlek, teater och yoga.

1991. Året då flyttlasset gick från USA till Sverige. Därmed har Debbie bott i Sverige i tre decennier. Ett faktum som hon själv glömde bort när DT kontaktade henne och frågade om hon ville bli porträtterad. Oj, har det verkligen gått 30 år?

Flyttade hon hit för kärleken till Peter Zacsko?

– Ja, men inte bara på grund av honom, som många tror. Jag kom också att falla pladask för Stockholm, som var omgivet av vatten överallt, när jag besökte staden för första gången 1988.

Resan till Stockholm var inte planerad. Debbie hade hållit en sommarteaterekurs för döva nordbor på Castberggård i Danmark. När kursen var över frågade vännen Liene Strante Debbie om hon ville följa med henne till Sveriges huvudstad.

– Vi fick sova på golvet. Det var fullsatt på tåget från Malmö till Stockholm. Jag kände mig obekväm. Samma år hade jag tågluffat i Europa. Då reste jag alltid i första klass, såg till att reservera en plats innan, och bodde på hotell. Jag var ordningsam och ville resa bekvämt på den tiden, säger Debbie leende. Alltså långtifrån en tågluffare som nöjde sig med andra klass.

Hemma i Lienes lägenhet lagade Debbie vegetarisk mat. Några kompisar till Liene var inbjudna. Debbie minns att svenskarna tyckte att det var lite märkligt att en för dem helt okänd person ville bjuda på så mycket käk.

En av de som kom var Peter Zacsko. Debbie visste där och då att han var mannen i hennes liv. Han hade en speciell aura och varm energi. Även han var vegetarian, konstnärligt lagd och hade samma syn på religion och livsåskådning, visade det sig. Peter Zacsko är konstnär. Hans verk har synts bland annat på Gärdets tunnelbanestation och Liljevalchs vårsalong.

Tillbaka i USA tänkte Debbie på Peter. Enda alternativet att kommunicera med honom var via att skriva brev. Det var före internet-eran, och kändes otillräckligt. 1989 träffades de igen på Deaf Way-festivalen i Washington DC, en stor kulturfestival som hölls på Gallaudet-universitetet. Den drog enligt Gallaudet över sex tusen besökare från hela världen. Den tidsperioden präglades av dövmedvetande och aktivism. Ett år tidigare ägde proteströrelsen "Deaf President Now" rum. Till sist gick universitetet med på att anställa Irving King Jordan som den första döva rektorn.

Debbie blev erbjuden att undervisa i en sommarteaterekurs i Norge och turnera som solo-teckenspråkspoet i Norden 1989. I slutet av turnén fick hon ett tillfälligt arbetstillstånd och bedrev en teatergrupp för döva barn i Stockholm.

1990 var hon åter i USA. Saknaden till Peter och Sverige var stor. Hon bestämde sig för att släppa allt och flytta till andra sidan Atlanten 1991.

– Det var ingen liten sak. Jag hade en bra familj, ett jobb och bodde i ett land där poesi och scenkonst på amerikansk teckenspråk var starkt blomstrande. I Sverige hade jag inte något arbete och inte en god ekonomi.

Debbie upplevde flera kulturkrockar i sitt nya hemland. Hon var van vid att folk presenterade sig för varandra i USA på en fest eller i andra sociala sammanhang. I Sverige var det nästan ingen som gick fram till henne. Hon kände sig utanför och kunde inte svenskt teckenspråk fullt ut. En annan kulturkrock var den här:

– Jag ledde en teaterworkshop och frågade deltagarna "Vad är du duktig på?". De satt tysta och visste inte hur de skulle svara. I USA ses det som något självklart att berätta vad man är bra på, det betyder ju inte att man skryter. Men inte i Sverige på grund av jantelagen. Nu har det, tack och lov, blivit bättre och jantelagen har börjat luckras upp.

Debbie fick en bra start i Sverige. Åsa Gustavsson, en annan vän, fick henne att engagera sig i Stockholms Dövas Ungdomsråds kulturprojekt 1991–1996. Hon anställdes som kultursekreterare. Föreläsningar, workshops och föreställningar gavs – allt på temat dövkultur.

Hon kände sig allt mer hemma i sitt nya hemland. Uppdragen började ramla in. Hon arbetade bland annat som gästlärare vid Teaterhögskolan där den första kullen döva skådespelarstudenter gick. Lektioner i poesi, berättande och prosa på teckenspråk gavs.

Hon medverkade också som skådespelare Liisa i "Nu vet jag", ett tv-program för döva barn från Utbildningsradion (UR) och i kulturfestivalen Deaf Arts Now, som gick av stapeln i Stockholm för första gången 1998.

Teckenspråkspoesi var inte lika etablerat i Sverige på 1990-talet som i USA. I Amerika fick den konstformen ett genombrott på 1980-talet. Under Deaf Way-festivalen kom en grupp teckenspråksartister överens om hur tecknet för teckenspråkspoesi skulle se ut. Tecknen för art och sign slogs samman till ett tecken.

– Det betyder ungefär att göra konst på/med teckenspråk.

Tecknet är amerikanskt, men används också i Sverige och andra länder. En annan teckenvariant finns också, ungefärligen göra poesi direkt från hjärtat.

Vad är teckenspråkspoesi egentligen för något?

Debbie förklarar det som en estetisk konstform där poeten har fokus på själva teckenspråket. Budskapet i poesin är det viktiga, men det är också viktigt, om inte ännu viktigare, hur teckenspråket ser ut och hur det framförs.

– Teckenspråkspoesi kan identifieras som något som är särskilt från en vardaglig dialog på teckenspråk. Ett exempel är att vi inte brukar visualisera ett träd ur olika aspekter i vardagen (till exempel

Debbie på tågresa till Stockholm 1988. FOTO: LIENE STRANTE

att man beskriver sig själv som ett träd). Men inom teckenspråkspoesi kan vi ha trädet som metafor och visualisera det på olika sätt och från olika perspektiv.

Det som är unikt med tecknade språk ska användas till fullo. En teckenspråkspoesi ska vara medveten om teckenspråkets spatiala möjligheter, som till exempel när hen beskriver solens och månens position. Här handlar det om att leka med språket, välja handform, rytm, hastighet och metaforer med mera.

Visual Vernacular (VV) är en annan teckenspråklig konstform som också blivit populär. Vad är det för skillnad mellan VV och teckenspråkspoesi? Jag kan tycka att de ser likadana ut.

– Inom VV används inga lexikala tecken. Istället är det bara avbildande tecken som får användas. Inom teckenspråkspoesi är både lexikala och avbildande tecken tillåtet. Ett exempel är att en teckenspråkspoesi får säga rött blod och visualisera det medan en VV-artist inte får säga rött blod utan visualiserar det på ett annat sätt, till exempel genom att visa hur blodet droppar eller stänker.

Hur blev Debbie intresserad av att vara kreativ på teckenspråk? Redan som 12-13-åring älskade hon att leka med olika handformer, till exempel bokstäverna A-Z och siffrorna 1-10. Då gick hon på Western Pennsylvania School for the Deaf i Pittsburgh.

Teaterintresset blev väckt tidigare än så. Debbie gick i en dansskola när hon var fyra år gammal. Hennes mamma tänkte att det var ett sätt för henne att använda kroppen istället för talet. Hon och hennes sex år äldre döva bror växte upp i en tid då deras hörande föräldrar lärde sig att oralism var något att sträva efter istället för teckenspråk.

På dövsolan i Pittsburgh sattes pjäser på talad engelska upp. Eftersom Debbie inte kunde prata så bra, fick hon istället ta roller där hon uttryckte sig på andra sätt, genom mimik och visuell gestaltning.

Tack vare det utvecklades hennes scenvana och skådespelartalanger.

Debbie studerade konst, grafisk design och till bildlärare på National Technology Institute for the Deaf i Rochester under tre olika perioder, mellan 1977 och 1989. Mellan studierna arbetade hon som skådespelare och teaterlärare.

I början av 1980-talet gick hon en sommar-teaterskola. Då började hon upptäcka teckenspråkspoesins värld.

– En rumskamrat och jag lekte varje dag med händerna. Vi hade hemskt roligt, jag var så fäst vid det. Vi provade också att översätta dikter från engelska till amerikanskt teckenspråk.

Mest blev Debbie förtjust i att skapa poesi direkt på amerikanskt teckenspråk, det vill säga inte översatt från engelska. 1987 kom genombrottet för henne. Det var då den första nationella Deaf Poetry-konferensen arrangerades i Rochester. Där uppträdde hon och fyra andra döva teckenspråkspoeter.

Debbie upplevde att det fanns ett stort intresse för teckenspråkspoesi i den svenska dövsolvärlden på 1990-talet. De som arbetade som teckenspråklärare var ivriga att visa teckenspråkspoesi för sina elever. Läromedlet Upplev teckenspråkspoesi togs fram 1995.

Debbie arbetade som drama- och bildlärare på Manillaskolan 1999–2020. 2011 togs en ny läroplan fram. I läroplanen för ämnet teckenspråk fanns teckenspråkspoesi nu med. Det var ett slags erkännande för den konstformen.

– Jag är så glad och tacksam för att Skolverket ville kalla mig till möte och diskutera teckenspråkspoesi som en del i läroplanen.

2020 slutade hon på Manillaskolan efter mer än 20 år för en friare tillvaro som frilansande kulturarbetare och yogainstruktör. Ett fint minne från Manillaskolan-tiden var när en grupp elever sjöng på svenskt teckenspråk tillsammans med Loreen under melodifestivalfinalen 2013. Över fyra miljoner tv-tittare såg numret. ”Ljuvligt sentimental”, skrev en DN-journalist. Debbie var med och regisserade teckenspråkssången. I gruppen ingick hennes ena dotter, Xuejia.

Debbie och maken Peter har två adopterade döttrar. Det första barnet kom tack vare vännen Åsa Gustavsson och SDR-Kontakt (nuv. Dövas Tidning).

– Åsa hade sett en insändare i SDR-Kontakt och tipsat mig om den, berättar Debbie.

Rubriken i det insända bidraget från 1995 löd: Föräldrar söks till Mansy. Utdrag ur insändaren: ”På barnhemmet Udayan i Delhi finns för närvarande Mansy. Hennes ålder är något osäker men hon är antagligen mellan 6 och 8 år. /.../ Mansy är döv och antagligen har barnhemmen inte lyckats finna föräldrar åt henne i Indien pga hennes handikapp”.

– Insändaren träffade mig rakt i hjärtat. Ingen förälder som ville ha ett stort barn som dessutom var dövt, säger Debbie som tillsammans med maken bestämde sig för att adoptera henne. De resonerade att det fanns alltför många föräldralösa barn i världen och att de förtjänade att få växa upp i en kärleksfull familj.

I februari 1996 mötte Debbie och Peter Mansi (hennes namn avslutas med ett I istället för Y) för första gången.

– Mansi var så lycklig, hon gick fram för att krama oss. Vi fällde glädjetårar. Samtidigt kändes det svårt att ta henne från Indien, som var hennes hemland, och den kultur som hon växte upp i. Väl hemma i Sverige såg jag till att plocka in indisk kultur och religion

som hinduiska gudfigurer, mat och kläder. Jag brinner för yoga så Indien ligger mig varmt om hjärtat.

– Mansi kunde inte teckenspråk innan utan använde gester. Det tog två veckor för henne att lära sig att bokstavera sitt namn. Jag grät av lycka när hon klarade det.

2001 kom Xuejia. Debbie och Peter ville att Mansi skulle få ett syskon. Resan till Hangzhou, Kina, skedde bara två dagar efter 11 september. Debbie minns det som i går. Stämningen var märklig och tryckt.

Väl framme på barnhemmet i Hangzhou var Xuejia, också döv, rädd för sin nya familj troligtvis för att föräldrarna var vita. Då var hon tre år gammal och tecknade inte heller.

– Vi gick ut i staden. På den tiden var det cyklar överallt (nu dominerar motorfordon stadsbilden). Mansi pekade på olika saker och visade hur tecknen såg ut för Xuejia som cykel och fågel.

Hemma i Stockholm föredrog Xuejia att rita, inte att lära sig svenskt teckenspråk, den första tiden. Senare gick det att teckna med henne.

Nu är båda döttrarna vuxna. Xuejia tycker om att rita, måla och framföra teckenspråkspoesi med mera. Nu är hon aktuell i den teckenspråkstolkade versionen av Melodifestivalen. Mansi är intresserad av färgstarka kläder och pyssel med mera. Samma intressen och talanger som föräldrarna själva har. Debbie säger leende att det är som om barnen valde sina föräldrar.

2011 hade Debbie ett drömjobb hos Riksteaterns Tyst Teater (i dag Riksteatern Crea): att regissera Här kommer Pippi Långstrump, en stark förebild för världens barn. Det var den första teckenspråkversionen av Pippi Långstrump.

Snart blev det flera olika uppdrag hos Riksteatern Crea, både på scenen och bakom. Hon regisserade produktioner som Parismiddagen, och senast Romeo & Julia på Gullbacken i höstas. En skådespelare, som DT pratade med, hade Debbie som regissör. Han beskrev henne som en glädjespridande regissör som har förmåga att se detaljer i teckenspråket och att få skådespelarna att känna sig involverade. Inte en regissör som bestämmer allt.

En beskrivning som Debbie blir glad över, och kan känna igen sig i. Hon vill som regissör få skådespelarna att våga testa, justera och tänja sina uttryckssätt och att det svenska teckenspråk som talas på scenen ska vara så litet påverkat av svenskan som möjligt.

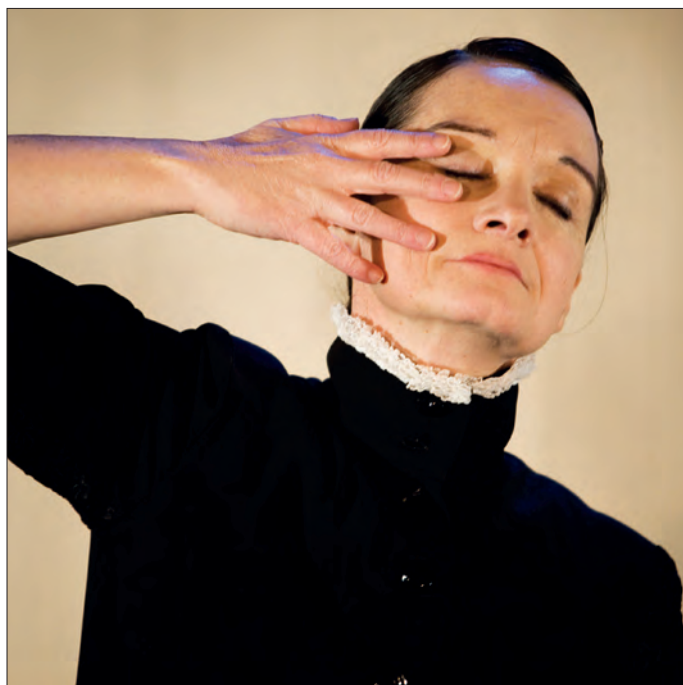
Snart är hon aktuell som skådespelare i familjeföreställningen Trollstigen, ett samarbete mellan Riksteatern Crea, Örebro teater och Sima folkhögskola. Pjäsen ska äga rum utomhus i skogen och ha premiär i början av maj. En "coronasäker" teater med andra ord.

– Det ska bli väldigt spännande att spela ute i skogen, jag spelar gumma. Egentligen har jag lite svårt att se mig själv som en gammal gumma, säger Debbie och skrattar.

På tal om corona. Debbie har bedrivit yin yoga och stolyoga-klasser via Zoom på sistone. En träningsform som funkade att göra hemma. Hon planerar att återuppta sina fysiska yoga-klasser i Stockholm senare när pandemin ebbat ut.

Yoga är en viktig del av ditt liv, något du länge sysslat med och utövar varje dag. Vad betyder det för dig?

– För mig är det att finna en inre ro och harmoni och få kontakt med mig själv. När jag utövar yoga har jag fokus på mig själv och

Debbie som teckenspråkspoesi. FOTO: URBAN JÖRÉN/RIKSTEATERN

kopplar bort den stress som finns i samhället och de negativa tankar som kan dyka upp. Istället lägger jag ner tid och kraft på det som kan ge mig positiv energi. Jag får också ökad medvetenhet kring hur jag lever och vad jag äter.

– Jag älskar också att undervisa folk i yoga. Deltagarna ger mig positiv energi och genom dem lär jag mig yoga. Jag ser det som att jag alltid är en student och att yoga är ett livslångt lärande.

– Yoga gör också att jag får mindre ont i kroppen. Min pappa är reumatiker. Jag såg hur ont han hade och kände själv hur min kropp värkte. Då var jag 21 år gammal. Så jag bestämde mig för att börja träna yoga varje dag. Nu mår jag utmärkt. Ibland har jag lite ont i kroppen. Yoga hjälper bra mot kroppssmärter, säger hon som också är engagerad i Deaf Global Meditation, en spirituell grupp som kan följas på Instagram, Facebook och YouTube.

”När jag utövar yoga har jag fokus på mig själv”

Om Debbies egen framtid – vad drömmer hon om?

– Det är att vi bor i ett hus på landet och bedriver ett meditationscenter där folk kan komma till oss för att meditera, äta gott, koppla av, måla eller/och yoga. Jag fortsätter gärna med teater i olika former, säger Debbie som samtidigt uppskattar vad hon just nu har och inte begär så mycket mer och är tacksam över att bo i Sverige:

– Det finns andra länder som förtrycker döva och kvinnor. Här i Sverige är vi mer jämställda, även om landet också givetvis har en del brister. Jag är också tacksam över att ha fått olika jobbmöjligheter som alla varit meningsfulla.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PETER ZACKSO

NAMN: Lars Olov Rune Nilsson-Böös.

ÅLDER: 54 i augusti.

BOR: Sundsvall.

YRKE: entreprenör.

FAMILJ: fyra barn.

GÖR HELST PÅ FRITIDEN: reser, äter gott, bygger och snickrar.

LÄSER HELST: nyheter, lokala företagsnyheter och Facebook.

SER HELST PÅ TV: svenska kriminalserier/-filmer som Beck.

VACKRASTE TECKNET: det amerikanska tecknet för I love you. Det tecknet säger så mycket.

Lars har drivit företag i mer än 20 år:

Mer hjärta än pengar som styr

Först sålde sundsvallsbon Lars Nilsson-Böös revolutionerande mobiltelefoner. Nu säljer han tjänster under sloganen *Löser det mesta för de flesta* via sitt prisbelönta sociala företag, TSC Allservice, med 26 anställda. För honom står teckenspråket i centrum, och han anser att en del döva är "söndercurlade". DT tar reda på vem han är.

Lars Nilsson-Böös persontecken är synonymt med ett gammalt loktåg som låter bö-bö. Har hans tid som egenföretagare gått som på räls? Nej, det har inte varit enkelt, eller ska man säga enkelspårigt? Det bästa är att köra med flera spår. Vad som här menas, får vi återkomma till senare i den här artikeln.

Hans resa som företagare inleddes i slutet av 1990-talet. Han sålde en banbrytande mobil texttelefon, Nokia 9000i Communicator, via operatören Europolitan (numera Telenor). Tidningen Mobil skrev om produkten 1998. Rubriken löd: "Prata för döva öron". Det som var revolutionerande var att döva kunde ringa texttelefonsamtal oavsett var de befann sig både till fasta texttelefoner och till andra Nokia 9000i-användare.

– Jag sålde ganska bra och fick provision av Europolitan då jag hade avtal med dem, berättar han.

Tiden som mobilförsäljare var kort. Den mobila texttelefonen var inte bara dyr utan det var också svårt att få den beviljad som arbetshjälpmedel. På den tiden skaffade allt fler döva liksom de flesta i Sverige en enklare och billigare mobiltelefon med sms-funktion, till exempel populära och färgglada Nokia 5110.

Lars fick hur som helst mersmak på livet som egenföretagare. Tidigare jobbade han inom vård och omsorg, något han hade sysslat med i drygt tio år. Han var trött på att inte vara fastanställd. Därför ville han hitta något mer långvarigt och göra något nytt. Hemma hade han barn.

– Förutsättningarna var inte heller de bästa när jag drev en enskild firma. Ingen i min familj var egenföretagare. Jag ville få ökad företagskunskap.

2000 hoppade han på Västansviks folkhögskolas nystartade kooperativa linje. Den var 50 veckor lång och på halvfart. Där fick han inte bara lära sig hur det var att driva ett företag utan utveckla sitt svenska teckenspråk i en naturlig teckenspråksmiljö som folkhögskolan var känd för.

Som hörselskadad växte han inte upp med teckenspråk.

– Jag gick i en hörselklass i Sundsvall. Min attityd till teckenspråk var inte särskilt positiv. Vår lärare ansåg dock att vi skulle lära oss tecken som stöd.

Så sent som 1988 började han träffa andra döva genom hemstadens dövförening. Att lära sig svenskt teckenspråk var inte det lättaste för honom, som var van vid det svenska språket. Teckenspråk är ett eget språk med egen grammatik och uppbyggnad.

Med tiden lossnade det. Han gick studiecirklar i svenskt teckenspråk och var aktiv i Unga Hörselskadade, bland annat som ordförande. Då använde han ofta teckenspråkstolk, och mötte exempelvis representanter från Sveriges Dövas Ungdomsförbund.

I dag tecknar han flytande men tycker att hans teckenspråk fortfarande är lite svenskpåverkat.

– Jag kan också ha lite svårt att avläsa döva ungdomars teckenspråk. De tecknar så fort, säger han leende.

2000 startade han och tre andra från kooperativa linjen företaget Teckenspråkscentrum.

Vad betyder teckenspråk för dig?

– Delaktighet. Det är skönt att kunna hänga med i diskussionerna utan att behöva kämpa med att höra och försöka uppfatta vad som sägs. Jag tecknar varje dag på jobbet, och alla mina fyra barn kan teckenspråk. Det är viktigt med en fungerande kommunikation, säger Lars som fick cochlea implantat (CI) 2013.

– Det är en stor skillnad efter att jag fått CI. Jag hör mycket bättre, det är lättare att hänga med i vad som sägs. Teckenspråk innebär dock fortfarande delaktighet och trygghet för mig.

Varför just namnet Teckenspråkscentrum?

– Vi som startade Teckenspråkscentrum hade två syften. Det ena var att ha teckenspråk på vår arbetsplats och det andra att kunna ta ut en lön. Sedan har det vuxit och målet att skapa arbetstillfällen för döva och hörselskadade har varit den röda tråden. Namnet Teckenspråkscentrum blev navet där vi fick använda teckenspråk och gick ut för att sälja våra tjänster.

”Målet att skapa arbetstillfällen för döva och hörselskadade har varit den röda tråden”

Första kunden var inte vem som helst utan Ikea i Birsta. Lars och de tre andra från kooperativa linjen körde kundvagnar under tre veckor. Då fick de 15 000 kronor. Möbeljätten kom att bli en trogen kund i åtta år.

De tre andra slutade i företaget av olika skäl efter en tid. Och avtalet med Ikea upphörde efter åtta år. Samhall, som vann upphandlingen, tog över.

För Teckenspråkscentrum var det en stor förlust att tappa Ikea, och tufft att behöva säga upp anställda. Samtidigt var det också en nyttig läxa då det visade sig vara sårbart att vara beroende av en stor kund. Företaget bestämde sig för att bredda sig. I dag står de på fyra ben, eller spår om man ska prata tågspråk.

Nu heter företaget TSC Allservice (förkortningen TSC står för TeckenSpråksCentrum).

– Många kunder trodde att vi bara erbjöd teckenspråksutbildning och tolkservice.

De fyra benen är: fastighetsservice, städservice, flytt & frakt och byggservice (ett relativt nytt område för dem). De fyra utgör kärnverksamhet.

Tidigare sålde företaget också tjänster som teckenspråkstolkning, utbildning i svenskt teckenspråk och catering. De fanns även i Härnösand, Stockholm och Umeå. Ledningen upplevde

Snickare är efterfrågade – folk är extra villiga att renovera och bygga i den här pandemin. FOTO: INGELA JONSSON

det som utmanande att ha koll på flera orter och att ha små verksamhetsområden utspridda.

– Det krävdes också rätt personal på rätt plats.

Nu verkar TSC Allservice bara i Sundsvall med omnejd. Lars förklarar att det gör det lättare att ha koll och utveckla det företaget är bra på. I dag är TSC Allservice känt i området, har 26 anställda och 25 fordon varav 5 lastbilar som syns överallt.

– Vi har drygt 400 kunder, många av dem återkommande.

Bland dessa finns privatpersoner, offentligt finansierade verksamheter som myndigheter och kommuner, och företag.

2019 blev TSC Allservice utsett till Årets företagare i Sundsvall; den finaste utmärkelsen man kan få, säger Lars.

– Utan all personal hade det inte varit möjligt. Personalen är det viktigaste företaget har. Priset är också ett erkännande för vårt varumärke, och ett kvitto på att vi gör ett bra arbete och har ett gott renommé.

TSC Allservice är ett så kallat socialt företag.

Vad är ett socialt företag?

– Målet för sociala företag är att bidra till ett samhälle som inkluderar och är hållbart och här får man jobba 100 % av sin förmåga. Det är mer hjärta än pengar som styr verksamheten även om vi måste gå med vinst för att kunna göra investeringar och hänga med i löneutveckling, svarar Lars.

Nästan alla anställda är teckenspråkiga: döva, hörselskadade, och hörande som kan tala teckenspråk. Teckenspråket är det som förenar dem i gemenskapen. De har kommit till företaget genom att söka sig dit själva eller via Arbetsförmedlingen. En del anställda har någon funktionsvariation, till exempel döva med ett plus (döva+).

Som arbetsgivare försöker TSC Allservice hitta lämpliga arbetsuppgifter åt sina anställda utifrån kärnverksamheten. Anställda kommer även från olika länder som Indien, Indonesien, Iran, Serbien och Syrien. De kan därmed olika nationella teckenspråk.

TSC Allservice har också något som heter kommunikationslösare. De är fyra till antalet: tre hörande och en hörselskadad.

Anställda med en av företagets bilar. FOTO: INGELA JONSSON

Till vardags tar de emot telefonsamtal och åker ibland med ut till större uppdrag där de förklarar hur allt går till innan arbetet sätts igång.

– Många kunder blir glatt överraskade över hur bra det fungerar. Det är lite annorlunda, men inget är omöjligt. Vi har lösningen på det mesta för de flesta, säger Lars som här tänker på företagets slogan ”Lösner det mesta för de flesta”.

Han menar att det ger mervärde att anlita TSC Allservice. Här skapas inte bara arbetstillfällen utan också ökad kunskap om teckenspråk och döva.

Lars Nilsson-Böös har under sina år som arbetsgivare noterat att en del döva har blivit ”söndercurlade” under uppväxten och i skolan. Han är nog med att inte generalisera döva, som är en heterogen grupp. Vad han här menar är att vissa döva har varit bortskämda med att få mycket hjälp och service. En förklaring kan vara hög personaltäthet i dövskolan, en annan är otillräcklig teckenspråksstimulans hemma. Döva elever har inte alltid lärt sig att ta ansvar och arbeta självständigt, inte bara i Sverige utan också andra länder. Det har inte ställts tillräckligt höga krav på dem. Lars är därför mån om att utmana och ställa krav på sina

anställda. Han ser då hur anställda växer och utvecklas i sina roller.

ROT- och RUT-avdragsmöjligheterna har också inneburit mycket för företaget. Det är tack vare dessa som jobb kan skapas för döva och andra med funktionsvariation. Lars Nilsson Böös ser att flera tjänster är tydligt säsongsbundna: till exempel är fönsterputs och vårstädning populärt på våren. Altanbyggande är också efterfrågat inför sommaren. På vintern är det snöskottning. Pandemin har också gjort att folk är extra villiga att renovera hemma.

– Just nu är alla snickare fullbokade för en tid framöver, säger han.

Konkurrensen är tuff, inte bara från andra företag i samma bransch utan också med en stor aktör som Samhall som ofta vinner större upphandlingar då de erbjuder lägre pris.

Lars berättar även att Arbetsförmedlingen (AF) på sistone blivit allt mer restriktiv med att betala ut bidrag för personligt biträde. Det är tufft att kunna konkurrera på lika villkor med andra företag när AF skär ner på bidrag och Samhall sysslar med prisdumpning, enligt honom.

– Vi har vinnlagt oss om att ha ungefär samma prisnivå som andra företag i samma bransch i ett led att konkurrera på lika villkor.

Pandemin har drabbat företaget hårt. Uppdragen har blivit färre, och antalet anställda har minskat från 48 till 26. Det gjorde ont att behöva säga upp duktiga medarbetare.

Lars har dock förstått att 25-30 anställda är lagom, något företaget tänker fortsätta med i framtiden. Då kan han som arbetsgivare hinna med att ha personlig kontakt med alla medarbetare och stötta dem i deras utveckling med mera.

Nu står sommaren framför dörren. Vad har du för planer i sommar?

– De 15 senaste åren har jag aldrig haft mer än tre veckors semester. I sommar tänker jag ta ut fyra veckors semester även om jag ibland kommer att titta förbi kontoret.

– Det skulle vara trevligt att åka till västkusten och äta räkor, säger han leende.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Är du mellan 6-21 år gammal och vill få stöd på teckenspråk?

Vi syssnar, peppar och stöttar!

☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Vi är BOUJT - Barn och Ungdomsjour på Teckenspråk!

Vi är en barn- och ungdomsjour som erbjuder stöd på teckenspråk på webben. Du kan själv välja på vilket sätt du vill få stöd. Vi erbjuder videochatt, textchatt, mejl och frågelåda. Du bestämmer själv vad du vill prata om. Alla ämnen är okej och det finns ingen fråga som är för stor eller för liten. Besök gärna vår hemsida för att få mer information!

Videochatt eller textchatt

Mejl

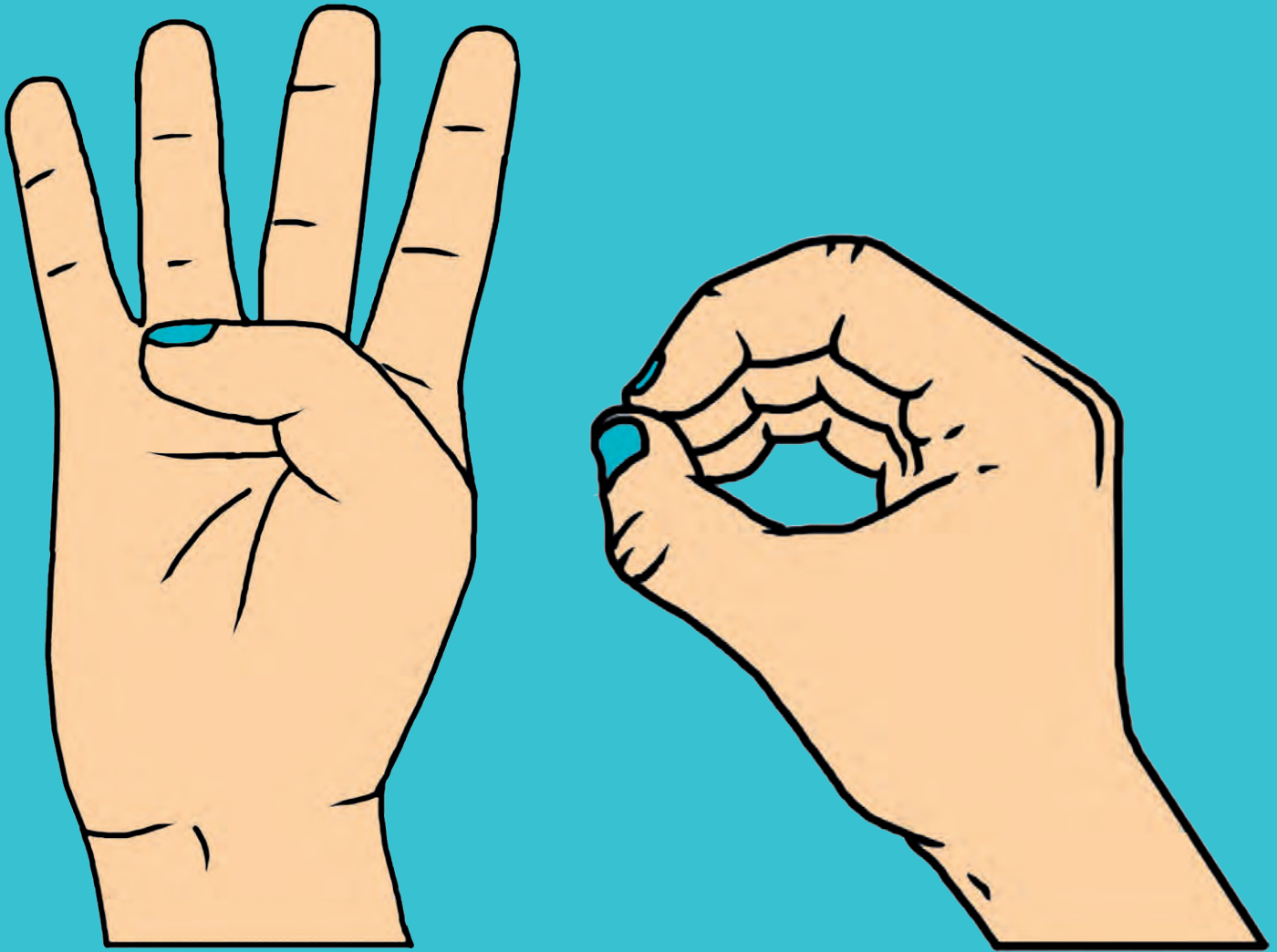

Frågelåda

Du kan välja att vara anonym och vi har tystnadsplikt.

www.boujt.se

år sedan riksdagen officiellt erkände svenskt teckenspråk som dövas förstaspråk och beslutet ledde till en förändring av undervisningen i specialskolan för döva och hörselskadade. Det historiska datumet var den 14 maj 1981, som senare kom att bli döpt till Teckenspråkets dag. DT har pratat med tre lärare om hur det var att arbeta på 1970- och 1980-talen och hur de ser på erkännandet 40 år senare.

Läs mer på sidorna 10-11 →

Harriet och Håkan om rörigt 1980-tal

Håkan Collin tog lärarexamen samma år som teckenspråket blev erkänt av riksdagen. Han var en av Manilla-skolans allra första utbildade döva klasslärare. Där arbetade redan Harriet Björneheim, som kom till skolan 1973. De berättar om hur rörig den första tiden var efter erkännandet 1981 då lärarkollegorna hade olika syn på vilket undervisningsspråk som var det rätta.

Harriet Björneheim arbetade först som lärare i en skola för hörande elever på 1960-talet. Skolan kom senare att läggas ner. Hennes döva faster rådde henne att studera vidare till döv lärare, vilket hon gjorde. Efter tre års studier fick hon arbete på Manillaskolan. Skillnaderna gentemot hörandeskolan, som hon först jobbade i, var stora.

– Jag hade lätt för att interagera med hörande elever, men på Manillaskolan var det annat. Jag var frustrerad över att medan eleverna kunde förstå mig, förstod jag inte vad de tecknade till mig. Jag kunde noll teckenspråk. Det jag fick lära mig var tecknad svenska, säger Harriet och fortsätter:

– Efter en termin funderade jag på att säga upp mig eftersom jag upplevde mig vara en dålig lärare som inte kunde teckenspråk. Jag tog upp det med rektorn. Hennes svar var i stil med ”Bra att du inte kan teckenspråk! Eleverna måste lära sig att tala!”.

Egentligen skulle Harriet använda talad svenska på lektionstid men hon såg att de flesta elever förstod och lärde sig bättre om hon använde både tal och teckenspråk. Förbudet mot att använda teckenspråk i skolan hade börjat luckras upp sedan en tid tillbaka.

– Några av mina elever behövde en assistent. 1974 kom en ung man vid namn Håkan. Det blev genast roligare, säger hon leende.

Håkan var egentligen anställd som elevassistent men kom också att fungera som lärarassistent till Harriet. Eleverna förstod allt bättre tack vare att Håkan var döv och kunde teckna flytande och att Harriets teckenspråk i samma veva utvecklades snabbt. De reste bl.a. till USA 1977 för att se hur döva lärare arbetade där och gå en sommarskola i amerikanskt teckenspråk och dövspsykologi med mera.

– Harriet tyckte att jag skulle bli lärare, berättar Håkan.

Då fanns det bara döva övningslärare i ämnen som gymnastik, syslöjd och träslöjd men inga utbildade döva klass- eller ämneslärare. Håkan hade möte med rektorn som ansåg att det skulle bli svårt för döva att bli lärare.

– Harriet sa ”Strunta i vad rektorn sade, sök till lärarutbildningen ändå!” Vi fyllde in ansökan till Lärarhögskolan. Överraskande kom jag in, berättar Håkan.

Lärarhögskolan i Stockholm var oväntat positiv till att anta honom och två andra döva lärarstudenter. Ett problem kvarstod: det fanns bara en teckenspråkstolk som kunde ställa upp, en till tolk behövdes.

Harriet Björneheim och Håkan Collin på en skolresa till fjället runt 1990.

Harriet bestämde sig för att rycka in som tolk. Håkan tog sedan examen som lärare efter tre års studier 1981 och fortbildade sig till specialpedagog 1984.

1980-talet kom att bli en tid präglad av stor förändringsvilja men också meningsskiljaktigheter. 1983 togs en ny läroplan fram i vilken teckenspråk för första gången nämndes som undervisningsspråk för döva. Harriet kommer ihåg hur rörigt det var när skolan skulle ställa om till tvåspråkig undervisning: svenskt teckenspråk och skriven svenska. En del hörande lärare var exempelvis frustrerade över att de inte kunde teckenspråk tillräckligt bra medan andra lärare grät för att oralism skulle avvecklas, något de trodde på.

“Strunta i vad rektorn sade, sök till lärarutbildningen ändå!”

Undervisningen blev enligt Harriet och Håkan allt bättre och roligare då den var på teckenspråk. Eleverna utvecklades snabbare. De första läromedlen på teckenspråk började produceras, till exempel Adams bok (1989/90). Teckenspråksmiljön blomstrade allt mer. Allt detta under den nya rektorn Åsa Hammars tid (som fick SDR:s utmärkelse Kruthmedalj 4 1992). Manillaskolan hade så småningom ungefär lika många döva lärare som hörande lärare.

Både Harriet och Håkan är numera pensionärer, men Håkan hoppar ibland in som lärarvikarie på SIMA Folkhögskola i Stockholm.

Vilka effekter kan ni se att riksdagens erkännande 1981 hittills har gett?

– I dag finns det en bra balans mellan döva och hörande lärare. Döva lärares starkaste språk är teckenspråk och hörande lärares starkaste språk är svenska. Jag tror på modellen med både döva och hörande lärare, för då blir undervisningen bättre, säger Harriet för att ta ett exempel på vilka effekter det har gett.

Om betydelsen av döva lärare säger Håkan:

– Jag är lycklig över att det finns många fler döva lärare i dag. Det är viktigt med vuxna döva förebilder som döva elever kan identifiera sig med och se upp till. Döva lärare fungerar också som dörröppnare till dövvärlden.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

Anneli är pionjär i dubbel bemärkelse

Anneli Örlegård är en pionjär i dubbel bemärkelse: som Östervångsskolans första utbildade döva lärare 1985 och som Sveriges första döva studierektor 2000-2007.

Hon minns också hur förändringens vindar blåste på 1980-talet efter riksdagens erkännande. När hon ser tillbaka på den tiden, konstaterar hon:

– Många före detta elever har akademisk utbildning i dag. Det gör mig stolt.

Anneli Örlegård har ett talande exempel från 1980-talet. En dag var hon i full gång med att undervisa en grupp döva elever. Skolans hörseltekniker tittade förbi hennes klassrum och noterade att mikrofonerna stod oanvända. Han nämnde att de måste användas.

– Jag sa ursäktande ”Men jag är döv och de här eleverna är också döva. Hur ska vi kunna använda mikrofonerna?” Drygt 10-15 år senare när vi pratade om händelsen, hade vi roligt åt det, berättar Anneli.

Precis som lärarna Harriet Björneheim och Håkan Collin minns Anneli att förändringens vindar blåste på 1980-talet. Attityden till svenskt teckenspråk var inte alltid positiv. Vissa lärare fortsatte att teckna och tala samtidigt. Anneli försökte få dem att förstå att svenska och svenskt teckenspråk är två åtskilda språk och därför inte ska blandas ihop.

– Jag frågade dem retoriskt: ”Kan man prata engelska och svenska samtidigt? Nej, där ser man”, säger hon.

Ett annat exempel var att hon föreslogs undervisa i ämnet teckenspråk.

– Jag svarade att jag visserligen behärskade teckenspråk men inte kunde undervisa i ämnet eftersom jag hade noll akademiska poäng i teckenspråk, säger Anneli som tog examen som mellanstadie lärare 1985 men också sedan kom att undervisa för högstadiet.

Hur kom det sig att hon valde läraryrket? När hon själv gick i gymnasiet, hade hon ingen aning om vad hon ville jobba med efter studenten. Religionsläraren Christer Degsell (hörande) tyckte att hon skulle välja att studera till lärare.

– För honom var det en självklarhet att döva skulle bli lärare. Jag var imponerad av honom.

Medan hon studerade på Lärarhögskolan i Malmö, gjorde hon praktik på Östervångsskolan i tre omgångar. Hon följde bland annat en lärare som var coda (barn till döva föräldrar). Det var inspirerande att följa hans lektioner. Yrket kändes rätt för Anneli.

– Jag tycker om att förmedla kunskaper och jobba med barn. Som lärare handlar det inte bara om att ge till barn utan också få något tillbaka från dem.

Hon var Östervångsskolans första utbildade döva lärare 1985. På den tiden fanns en döv teckenspråklärare, men utan akademisk

Anneli Örlegård undervisar, här i mitten av 1990-talet.

utbildning. Anneli såg hur eleverna uppskattade att ha en döv lärare.

– Mina före detta elever sa senare att det gjorde skillnad att ha en döv lärare. De hade någon som de kunde identifiera sig med och såg upp till. ”Om vuxna döva kan, så kan också jag” tänkte eleverna. Detta även om jag var en sträng lärare och det fanns fullt teckenspråkiga hörande lärare, men för eleverna var identifikationsbiten viktig, säger Anneli.

– Många före detta elever har akademisk utbildning i dag. Det gör mig stolt, och är en effekt av riksdagens erkännande 1981.

1999 blev hon färdig som speciallärare efter en påbyggnadsutbildning. Inte bara det, hon fick även samma år SDR:s Guldtecken nummer 5 för sin ”fantastiska bok om Östervångsskolans historia, härlig läsning” som förbundet uttrycker det. Det var dåvarande rektor Christer Fleur som övertalade henne att skriva en bok inför skolans 125-årsjubileum.

I början av 2000-talet blev hon studierektor för skolan, den första döva studierektorn i modern tid. Ett lärorikt, spännande och utmanande jobb, men hon valde att återgå till sin renodlade lärarroll 2007 då hon upplevde att det var för mycket administration. Hon var dock glad över att skolans f.d. studierektor/sedermera rektor Signild Salander trodde på henne och ansåg att hon skulle bli studierektor.

Anneli ser tillbaka på riksdagens erkännande för 40 år sedan. Hon uppskattar att det finns betydligt fler döva lärare i dag både på Östervångsskolan och andra specialskolor för döva och hörselskadade.

– Döva lärare besitter en unik och välutvecklad visuell förmåga som hörande lärare inte kan ha, vilket betyder mycket.

Hon uppskattar även att Specialpedagogiska skolmyndigheten, som driver specialskolor för döva och hörselskadade elever (Östervångsskolan är en av dem), har en ambitiös språkplan för svenskt teckenspråk och svenska. En del i planen är att stärka teckenspråksmiljön i specialskolorna. Nu är attityden till teckenspråk helt annan än på 1980-talet. Tidigare kunde hon känna sig lite ensam när hon hade rast. Kollegorna pratade nästan uteslutande svenska.

– Nu är det teckenspråk som gäller på raster (mellan kollegor), säger hon.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

Hörselsmart. FOTO: LASSE HEJDEBERG/HRF

HRF i Almedalen (2017), "Svensk politik hörs för dåligt". FOTO: HRF

HRF:s ordförande, Mattias Lundekvam. FOTO: PETER KNUTSON/HRF

HRF:s generalsekreterare Hanna Sejlitz. FOTO: PETER KNUTSON/HRF

Hörselskadades Riksförbund firar 100-årsjubileum:

Hundraårig kamp för ett hörselsmart samhälle

I hundra år har HRF verkat för de hörselskadade, i hundra år har kampen för den hörselskadade individens rättigheter pågått och under dessa hundra år har samhället blivit alltmer hörselsmart. Men, hur var det egentligen för och vad siktar HRF mot? DT har fått en pratstund med HRF:s generalsekreterare Hanna Sejlitz och ordförande Mattias Lundekvam, som båda två är teckenspråkiga, vilket är historiskt.

Alltings början. Året är 1920 och en hörselskadad kvinna vid namn Gerda T Meyerson åker till Köpenhamn för att studera arbetet vid en skola för lomhörda (ett ålderdomligt ord för försvagad hörsel). I september samma år publicerades ett upprop i Svenska Dagbladet där Gerda menar att Sverige försummat de döva och lomhörda barnen och därför bör följa efter Köpenhamns exempel. Året därpå, för precis 100 år sedan, den 23 februari 1921 bildades Svenska föreningen för dövas väl, det som i dag är Hörselskadades Riksförbund, HRF. Ganska exakt ett år senare, den 26 februari 1922 bildades Svenska Dövstumbförbundet, som senare kom att bli SDR, men det är en helt annan historia.

Gerda T Meyerson var onekligen en kvinna långt före sin tid. Hon och hennes tvillingsyster föddes 1866 i Stockholm i en förmögen judisk köpmannafamilj. Båda två var under sin levnadstid måna om sina medmänniskor och var aktiva i olika organisationer.

Gerdas hörselskada kom från scharlakansfeber som drabbade henne. När hon var 28 år besökte hon en ny fabrik och träffade

flera kvinnliga arbeterskor som var illa tilltygade. Hon bildade "Föreningen Hem för arbeterskor" som disponerade tio lägenheter som senare skulle komma att bli 100 lägenheter. Sedermera inrättade hon en fond för kvinnliga arbeterskor som inte kunde betala sin hyra, och strax därefter konstituerades tillsammans med två andra Centralförbundet för socialt arbete, CSA. Ett förbund som kom att betyda mycket för den svenska socialvårdens uppbyggnad.

Med det och en insats i Vita bandet, en kvinnoorganisation för nykterhet, i bagaget hade Gerda således en gedigen erfarenhet och kompetens när hon drev bildandet av Svenska föreningen för dövas väl 1921.

Gerda T Meyerson

Dövas väl – Hörselfrämjandet – dagens HRF. Det inledande arbetet i Svenska föreningen för dövas väl kom att handla om välgörenhet. Bidrag till hörhjälpmedel gavs, uppmaningar till skolor om att ordna kurser i labiologi (avläsning från munnen) gjordes och hjälp till hörselskadade att få arbete gjordes, genom bland annat en syateljé för kvinnor.

26 år senare, 1947, bytte organisationen namn till Hörselfrämjandet och nu var organisationen mer patientorienterad. Hörselfrämjandet startade den svenska hörselvården och verkade för frågor inom medicin och teknik.

Ytterligare 43 år senare, 1990, bytte organisationen än en gång

namn, till nuvarande Hörselskadades Riksförbund (HRF). Nu kom organisationens syfte att rikta alltmer fokus på intressepolitik där frågor om delaktighet och rättigheter prioriterades.

Under dessa 100 år har HRF gett upphov till en rad framgångar som till exempel:

- Den första skolan för hörselskadade barn startades av HRF
- Sveriges hörselvård startades av HRF
- Tinnitus blev en diagnos tack vare HRF
- Hörseltester på nyfödda inleddes tack vare HRF
- Teleslingan spreds i Sverige tack vare HRF
- Regeringen krävde 100 procent textning i TV tack vare HRF

I dag jobbar HRF med påverkan, upplysning och stöd. Förbundet har 22 000 medlemmar och på kansliet sitter 31 personer under ledning av förbundsordförande Mattias Lundekvam och generalsekreterare Hanna Sejlitz. DT har intervjuat de två tillsammans.

Både Mattias och Hanna är teckenspråkiga och har en bakgrund i ungdomsförbundet Unga Hörselskadade (UH) samt som ombudsmän hos HRF. Hanna har också varit generalsekreterare samt ordförande hos SDR medan Mattias varit ordförande i UH.

Vem är hörselskadad? Bland HRF:s medlemmar ser vi en stor variation i såväl ålder som hörselskador och identitet. Gruppen är inte så homogen som många kanske tror. En hörselskada kan innebära så mycket, ordet är ett samlingsbegrepp på ett flertal olika diagnoser där vi har bland annat hörselnedsättning, tinnitus och Menières sjukdom samt ljudöverkänslighet.

HRF jobbar i dag mycket med kommunikation, teknik och ljudmiljö. Som exempelvis att ta del av information och vara delaktig i samtal, hörselvård och undertextning i teve samt samtalsvänliga lokaler. Under senare år använder förbundet ett centralt begrepp som utgångspunkt på såväl samhälls- som individnivå; hörselsmart. Att ett samhälle är hörselsmart innebär att det är full delaktighet och jämlikhet för alla hörselskadade. Att en individ är hörselsmart innebär att denne har kunskap om sina möjligheter och rättigheter och är rustad med praktiska lösningar och strategier för en väl fungerande vardag.

En hörselsmart individ har "kommit ut ur garderoben" och erkänt sin hörselskada och är medveten om sin hörselskada. Vi jobbar mycket med hörselmedvetenheten, att vara medveten om sina egna behov, säger Mattias och Hanna tillägger:

Just identitetsfrågan är varierande hos HRF medlemmar. Några upplever att de är hörselskadade medan andra upplever att de har en hörselskada.

Hur personer upplever och hanterar en hörselskada beror till stor del på när i livet den uppstår, hur den utvecklas och om det finns andra i omgivningen som också har en hörselskada. Några föds med sin hörselskada och utvecklar en identitet som hörselskadad under uppväxten. Medan de flesta får sämre hörsel senare i livet, där hörselskadan innebär en förlust av något man

tidigare haft. HRF strävar efter att alla, oavsett identifikation, ska bli hörselsmarta, det vill säga "att förstå vad min hörselskada betyder för mig och samhället, och vad jag och samhället behöver göra för att det ska bli bättre för mig".

"En hörselsmart individ har 'kommit ut ur garderoben' och erkänt sin hörselskada"

Uppdelning mellan hörselskadad och döv. 1990 blev HRF ett förbund för och med hörselskadade. Förbundet blev mer av en intressepolitisk organisation och kansliet fick fler och fler hörselskadade personer. I dag är det meriterande att vara hörselskadad när man jobbar hos HRF. I Sverige ligger vi långt framme i uppdelningen mellan hörselskadade och döva om vi jämför med många andra länder. Mattias förklarar:

– Att vi i Sverige delar upp gruppen hörselskadade och döva beror delvis på att vi har tillgång till hörseltekniska hjälpmedel. När vi åker utomlands finns ofta ingen uppdelning mellan döva och hörselskadade. Exempelvis i Bolivia där vi har ett projekt uppmärksammas inte gruppen hörselskadade, där är det döv eller hörande som gäller. I Bolivia finns ingen stor tillgång till hörseltekniska hjälpmedel. Så Sverige är långt fram i den utvecklingen vilket gör att vi har grupperingar som inte finns i många andra länder.

Både Mattias och Hanna är fullt teckenspråkiga och visar vägen för andra länder genom att använda teckenspråkstolk i internationella sammanhang. Bara för några år sedan ifrågasattes just detta medan många nu ser fördelarna, att teckenspråket är positivt och enbart gynnar kommunikationen.

– Vi lever som vi lär, vi är och lever i hörselskadan och vi visar att teckenspråket behövs även för oss hörselskadade, säger Mattias och får medhåll av Hanna.

Hörselsmart framtid. HRF firar 100 år genom en offensiv satsning för en hörselsmart framtid. Planen var att ha en jubileumsfest, men som så mycket annat påverkar pandemin även HRF och nu planeras festen att äga rum antingen i höst eller i slutet av jubileumsåret i februari nästa år.

Däremot har HRF ett jubileumsår som startade på dagen den 23 februari i år, där de framför allt jobbar med fem viktiga frågor under året:

1. Bryta den ofrivilliga isoleringen genom att ge mer stöd, råd och hörhjälpmedel till äldre.
2. Rätt till hörselvård, oavsett plånbok genom krav på en bättre och mer jämlik hörselvård.
3. Allt ska vara textat – och höras bra genom att driva utvecklingen av textning.
4. Full delaktighet i arbetslivet genom att ta strid mot orättvisor.
5. Upplysning att lita på genom att göra analyser och ge råd och kunskap.

TEXT: MARIA NORBERG FOTO: HRF

UR Teckenspråks innovativa journalistik gör succé

Med en konstant nära kontakt med publiken och nytänkande innehåll som attraherar i sociala medier. Ja, UR Teckenspråk verkar veta exakt hur man fångar upp den unga målgruppen. Men hur går det till? DT:s Martina Kvist tar reda på det.

Det har nog inte gått någon obemärkt förbi att UR Teckenspråk de senaste åren varit aktiva i sociala medier. De finns på Facebook, Instagram och Youtube. Sedan i höstas har Lilla Aktuellt Teckenspråk även ett Tik Tok-konto. Själva innehållet är intressant, välgjort och underhållande med inslag av humor. Så den stora frågan kvarstår: hur har UR Teckenspråk lyckats på det sättet?

UR (Utbildningsradion) har som uppgift att bedriva programverksamhet inom utbildningsområdet i allmänhetens tjänst. Deras public service riktar sig till alla åldrar och utbildningsstadier utifrån identifierade behov hos användarna. UR Teckenspråk är en egen produktion med flertalet program och projekt med samma grundsyfte, fast på svenskt teckenspråk.

Johanna Berglund, teckenspråkig anställd hos UR sedan flera år tillbaka, upptäckte ett växande behov av att finnas närvarande i sociala medier. Hon visste att den nya generationen unga döva hade en mycket större digital närvaro och ville säkerställa att hela produktionen verkligen hakade på tåget.

– Fast för fem år sedan var det, trots flera döva anställda, oftast hörande chefer som inte riktigt "förstod" de olika behoven som vi försökte poängtera. Det fanns ingen dövkompetens och bristen på förståelse var stor, säger Johanna, producent för Teckenspråk Sociala Medier.

När Gabriella Della Morte Pålstam, utbildad journalist från Stockholms universitet, började som projektledare hos UR Teckenspråk hösten 2018 blev det, enligt Johanna, som en sorts vändpunkt.

– Skillnaden var uppenbar. Man behövde inte längre argumentera för vissa saker eller driva lika mycket lobbyarbete för att få sina idéer genomförda. Hon förstod allt man försökte lyfta fram, något som tidigare inte alls var lika smidigt, menar Johanna.

Gabriella hade tidigare arbetat hos UR som bland annat producent och besitter även dövkompetens, vilket var avgörande. Gabriella håller med och betonar även hur stor betydelse Johanna haft för UR Teckenspråk.

– Hon, tillsammans med andra, har kämpat och försökt belysa det relevanta i att hänga med i den digitala utvecklingen och verkligen slitit som en gris. Särskilt när man tittar på dagens unga döva så är det otroligt viktigt att fånga upp publiken där de befinner sig, menar Gabriella.

Behoven var solklara, men det rädde mycket försiktighet och osäkerhet kring sociala medier.

– Samtidigt som vi ständigt pressade UR, så började public service-bolagen som UR, SVT och Sveriges Radio långsamt inse att sociala medier verkligen kom för att stanna, berättar Gabriella.

Det tog sin tid för de tre public service-bolagen att våga släppa in sociala medier, på grund av säkerhetsskäl och osäkerhet kring byråkratiska detaljer. UR Teckenspråk vågade då bryta mark om och om igen. De kände till behoven mycket tidigare, och tilläts testa sig fram bit för bit.

– Vi växte mycket inifrån också, parallellt med sociala medierutvecklingen. När man väl anställde mig som projektledare och senare Alexandra Polivanchuk, även döv, som projektkoordinator, så utgjorde vi en ännu starkare grund. Tillsammans kunde vi påverka UR Teckenspråk mer och få in rätt personer i produktionen. I dag är teckenspråksredaktionen en betydande stor grupp, säger Gabriella. Men inte bara det. Attityden hos ledningen och närliggande cheferna är i dag märkbart mycket bättre jämfört med för fem år sedan.

Att balansera mellan underhållning och mer seriös pedagogik är alltid en utmaning, enligt UR Teckenspråk. Därför är detta något som kontinuerligt tas upp vid planering av innehåll till sociala medier. Projektet Teckenspråk Sociala Medier är ett internt namn som inte syns utanför, men är ett alldeles eget projekt med både unga vuxna och vuxna som målgrupp. Fokus ligger på anpassat innehåll till olika digitala kanaler.

– Vi är ingen ”renodlad skola” men producerar i utbildningssyfte. Något vi ständigt diskuterar internt är hur vi ska fånga uppmärksamheten och sedan hålla kvar intresset genom hela videon, vilket är svårt. Vårt material är ”frivilligt” att kolla på. Därför tjuvar jag gärna ofta om ”3 sekunder”- intrycket (tid för att fånga tittarnas uppmärksamhet), säger Johanna leende.

För Gabriella är den verkliga poängen att slå ihop pedagogik och underhållning i ett. Det är viktigt att förstå att folk går in på sociala medier med den inställningen att de mest bläddrar ”on the go”.

Ett exempel är Radioaktiva bananer där tittarna får ta del av fakta som berättas med underhållning. Det handlar i sådana fall inte om vad man lär ut, utan just hur.

Ett annat exempel är Djupdyk:

– Här får publiken chansen att ställa precis vilka frågor de vill om särskilt valda ämnen, som vi sedan svarar med videor i sociala medier. Allt baseras på den direkta kontakten med publiken. Det är ovärderligt, säger Gabriella.

Johanna pratar också om interaktion med publiken. Att engagera dem genom likes, delningar, kommentarer, klick, visningar och övriga aktiviteter ger en tydlig statistik. Det är produktivt med ständig återkoppling. Det resulterar i en snabb insikt i vad som är mer eller mindre effektivt.

– En utmärkande del av vårt arbete med sociala medier är att vi inte alltid strävar efter att nå precis alla. Ibland anpassar vi så att innehållet passar en särskild målgrupp. Vi jager inte främst ”likes”, menar Gabriella.

Rätt respons från rätt målgrupp genom sociala medier fungerar ofta som ett kvitto på att man lyckats.

Eftersom UR Teckenspråk bestämmer vilka som får synas så sitter de också på ett stort ansvar att lyfta fram inkludering, representation och mångfald. Detta genom att visa upp personer med olika kön, etnicitet, sexuell läggning, ålder, funktionshinder och religion, med mera.

– Vi diskuterar ständigt inom redaktionerna och försöker jobba hårt med spegling och mångfald, men det betyder inte att vi är klara och är där vi vill vara i dag, säger Gabriella och fortsätter:

– Tanken är att vi ska erbjuda ett varierat utbud av innehåll som passar många och inte bara den allmänna ”stora” gruppen inom döv världen.

Lilla Aktuellt Teckenspråk, ett nyhetsprogram för mellanstadiet, har som huvudfokus att producera femton minuters program som sänds på fredagar på Barnkanalen. Men programmet finns också på sociala medier och har nyligen startat ett Tiktok-konto. Redaktören Charlotte Fagerström berättar om utmaningarna med att nå ut till målgruppen som befinner sig precis runt åldersgränserna för sociala medier och det faktum att inte alla har tillgång till de digitala kanalerna. Det är också en utmaning att hänga med i sociala medier-utvecklingen generellt, t.ex. trender och

nya format, och samtidigt försöka producera nyhetsinnehåll som är intressant för målgruppen.

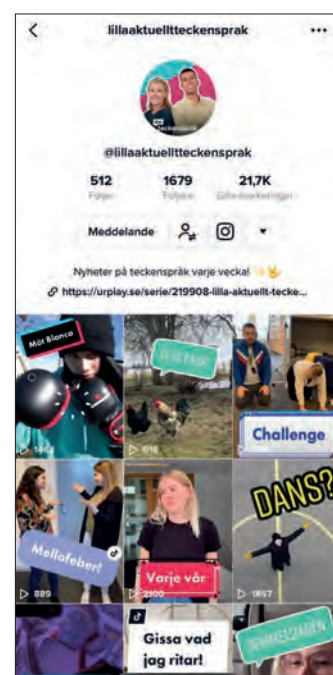
– Men Lilla Aktuellt Teckenspråk upplevs mer proffsig på sociala medier i dag. Vi följer mer korrekta format och har en passande och lyckad tonalitet. Allt är strategiskt uppbyggt, säger Charlotte.

UR Teckenspråk försöker även utveckla teckenspråket i själva materialet. Från att strikt följa ”ramarna” i arbetet med aktörer till att våga lyfta fram varierade teckenstilar. Det ska kunna finnas naturliga avkopplande konversationer. I Radioaktiva bananer kan man se en sådan konversation.

– Teckenspråk har så många spontana tecken, och ett naturligt samtal mellan två programledare behöver vi visa mer av, säger Gabriella.

2021 är extra speciellt för döv världen. Teckenspråkets dag firar hela fyrtio år. Inom UR Teckenspråk är produktioner med teckenspråket i fokus på gång.

TEXT: MARTINA KVIST FOTO: UR

Lilla Aktuellt Teckenspråks konton på Instagram (t.v.) och Tiktok (t.h.).

UR TECKENSPRÅK I SOCIALA MEDIER*

FACEBOOK: 9,9k följare

INSTAGRAM: 4,5k följare

TIK TOK (LILLA AKTUELLT TECKENSPRÅK): 1,6k följare

LILLA AKTUELLT TECKENSPRÅK PÅ INSTAGRAM: 1,7k följare

YOUTUBE: 0,8k prenumeranter

*per den 15 april 2021

UR TECKENSPRÅK UNDER 2021

PROJEKT PÅ GÅNG: Lilla Aktuellt teckenspråk, Teckenspråk Sociala Medier och en extern produktion i samarbete med Dramaski.

TECKENSPRÅK SOCIALA MEDIER: Djupdyk, Radioaktiva bananer, Se på mig, episoder i LOL-serien och Agenda 2030 (arbetsnamn).

Gabriel Jim Nal, som grundat Facebook-gruppen Humor på teckenspråk, och Gull-Britt Lindahl, som är en av de flitiga historieberättarna på sidan.

Snabbt växande humorgrupp på Facebook

Dråpliga situationer, äventyr och pinsamma tabbar berättas det om i den populära Facebook-gruppen Humor på teckenspråk. Den har snabbt fått över 2 600 medlemmar. DT har fått en pratstund med grundaren Gabriel Jim Nal och Gull-Britt Lindahl, en av de flitiga historieberättarna.

Höstmörkret, pandemin och restriktionerna gjorde sig påminda, vilket kunde kännas lite deppigt. Gabriel Jim Nal tänkte att vi behövde underhållning och något att glädja oss med. Därför gjorde han slag i saken och startade Facebook-gruppen Humor på teckenspråk i oktober. Även om han förstod att tajmningen var den rätta, blev han lite överraskad över den snabba uppgången i antalet medlemmar. Han tror att förklaringen till detta att vi har ett stort behov av att ha roligt och vara sociala, och att det är så enkelt att ladda upp en video.

– Glädjande att se att det är en stor bredd på medlemmarna: döva, hörande och döva+*, säger han.

Gabriel ser gruppen som en dövulturell skatt. Förr i tiden möttes vi på Dövas hus och berättade roliga historier. Nu har gruppen till viss del tagit över Dövas hus roll.

– Jag vill vara mycket tydlig med att inga kränkande historier eller påhopp är tillåtna, såsom rasism och sexuell anspelning! I gruppen lyfter vi fram positiva historier och exempel.

Gull-Britt Lindahl är en av de flitiga historieberättarna. Hon ger Gabriel en stor eloge för att ha tagit initiativet.

– Jag är väldigt glad över att många döva som annars inte syns så mycket dyker upp i gruppen, och att vi har en sida där vi delar varandras glädje. Själv har jag fått se en del nya ansikten. Det är det som är poängen, säger hon.

Vad som utmärker hennes historier är att hon använder en

blandning av äldre och nyare tecken. Hon växte upp med döva föräldrar, och har själv döva barn och barnbarn.

– Att jag använder äldre tecken är för att jag vill bevara dem och föra dem vidare till andra, säger hon.

Hon har exempelvis bjudit på historier från Stockholms Dövas Förenings forna fritidsanläggning och kursgård, Solbacken.

– Jag vet att det också finns gott om historier från andra fritidsanläggningar runt om i landet, till exempel Solhem på Björkö och Ljungheda i Höllviken. Därför hoppas jag att många fler döva vill berätta om sina roliga minnen därifrån, säger hon som vill att de yngre, som själva aldrig besökt någon av fritidsanläggningarna, ska få ta del av upplevelserna från dessa platser. Några av semesterhemmen är nedlagda i dag.

Hon hoppas även att gruppen kommer att fortsätta vara levande även när pandemin ebbat ut och att folk fortsätter att dela med sig av sina roliga minnen eller äventyr. Som ett förlängt Dövas hus.

– Det gäller att våga bjuda på sig själv, jag har gjort bort mig så många gånger, säger hon och fortsätter:

– Folk har frågat om mina historier verkligen är sanna. Ja, de är alla sanna!

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT/FACEBOOK

*döv+ - döv med funktionsvariation

Ett urval av andra teckenspråkiga Facebook-grupper*

- Heminredning på teckenspråk
 - Hundägare som kan eller använder teckenspråk
 - Karantänbocirkeln på teckenspråk
 - Krukväxter teckenspråk
 - Matlagning med teckenspråk
 - Skönhet på teckenspråk
 - Teckenspråkiga djurvänner
 - Teckenspråkiga cyklister
 - Vin och mat på teckenspråk
- *listan är sammanställd av Eira Balkstam

Mia Modig

Pernilla Norberg

Nationell Kvinnojour på Teckenspråk blir allt mer etablerad:

”Vi vill ge döva kvinnor empowerment”

Under metoo-rörelsen 2017 bildades uppropet #slådvörattill, eller #BYSS som det också kallades, och då uppdagades stora behov av en jourverksamhet på teckenspråk. Som följd bildades Nationell Kvinnojour på Teckenspråk, som tidigare i år gick ut med nyheten att de beviljats statsbidrag och därför kan ha två kuratorer på halvtid. DT pratar med ordförande Mia Modig och sekreterare Pernilla Norberg om vad det är som gör att kvinnorna inom föreningen engagerar sig så.

Under #BYSS samlades över 1300 personer i en sluten Facebook-grupp. Hundratals kvinnor berättade om egna erfarenheter av våld och övergrepp. Det var äldre trauman och pågående svåra livssituationer. Efteråt kontaktade flera kvinnor mig och bad om hjälp. Vi var några som hjälpte till men det räckte inte. Det kommunala eller regionala stödet som fanns var inte specifikt riktat mot kvinnor och inte alla regioner erbjuder teckenspråk. Vi förstod det stora behovet av en teckenspråkig kvinnojour och efter en tids organiserande bildades Nationell Kvinnojour på Teckenspråk (NKJT) hösten 2019. Här verkar kvinnor med olika kompetenser och erfarenheter, säger Mia Modig.

Pernilla Norberg som sitter i styrelsen berättar.

– Med egna erfarenheter av att leva i en våldsam relation vet jag hur svårt det är. När jag till slut behövde tillkalla polis talade jag om att jag var döv. Men det kom ingen tolk. I den situation som jag var i hade jag behövt uttrycka mig på mitt språk. Att behöva skriva vad jag hade upplevt istället för att få stöd var helt fel och jag reagerade med att bli arg. Jag vill inte att någon annan ska behöva hamna där.

Vad händer när någon hör av sig till NKJT?

Samordnaren i kuratorgruppen ser över vilken kurator som ska hantera ärendet. Kuratorn benär ut situationen och ser vad som behöver göras och i vilken ordning. Det kan vara en akut situation med våld och hot, vårdnadstvist, eller situationer där kvinnan behöver stöd i att kunna söka hjälp och i att formulera sina behov. Det handlar

också om att förbereda kvinnan inför möten med myndigheter. Ofta saknas förståelse för dövas språk och livssituation.

Pernilla Norberg ger ett exempel.

– När jag efter misshandeln berättade om en situation där mitt ex blivit förbannad på mig eftersom jag inte behållit ögonkontakten förstod de, som skulle hjälpa mig, inte riktigt vad det innebar. Vi döva ska ju ha ögonkontakt under samtal och att bryta den uppfattas som att man slutar lyssna. Därför blev mitt ex så arg. Det är sådana saker som bara döva vet om och kan förstå. Jag vill så gärna kunna ge andra döva kvinnor som är i den situation jag var i bättre stöd.

Det är det som driver er?

– Det är vår motor, säger Mia Modig, att vi vill ge kvinnorna möjlighet till att få hjälp på sitt eget språk. Vi vill ge kvinnorna empowerment* och kunskap om sina rättigheter. Vi skapar även opinion, för det krävs politiskt medvetande om dessa grupper som förbises i konventioner och handlingsplaner mot våld.

Vad kan man som anhörig eller vän göra när man misstänker att någon far illa?

– Jag vet av egen erfarenhet att man undviker att berätta, svarar Pernilla Norberg, men man kan fråga försiktigt och visa att man bryr sig. Längre fram kanske hon är beredd att berätta och söka hjälp.

– På tal om det, inflikar Mia Modig, så kommer vi att hålla fyra föreläsningar i höst. En av dem riktar sig till er som undrar hur man gör som närstående. En annan nyhet som kommer i juni är att vi just nu skapar en webbsida där man ska kunna nå NKJT via videosamtal eller chat. Vi fortsätter att svara på alla mail.

Ett ord återkommer flera gånger, som sammanfattar hela NKJT:s verksamhet:

– Det vi gör, det är systerskap!

TEXT: JENNY SCHÖLDT

*empowerment = egenvärde, egen styrka

Hur kan det svenska teckenspråket stärkas?

Milstolpar har nåtts genom åren som riksdagens erkännande av det svenska teckenspråket 1981 och beslut att inkludera det svenska teckenspråket i språklagen 2009. Frågan är hur språkets ställning kan bli starkare framöver. DT pratar språkpolitik med Sveriges Dövas Riksförbund och Språkrådet.

I år firar vi att det är 40 år sedan riksdagen officiellt erkände det svenska teckenspråket som dövas första språk. Riksdagens beslut och erkännande ledde till en förändring av undervisningen i specialskolan för döva. 1983 togs en läroplan fram för specialskolan i vilket svenskt teckenspråk nämndes som undervisningsspråk och det också blev ett skolämne. En enorm seger för Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) som med hjälp av språkforskare och allierade slagits för rätten till svenskt teckenspråk i dövskolan. Sverige var först med ett sådant erkännande i världen.

En annan milstolpe är när riksdagen klubbade igenom språklagen 2009 i vilket det svenska teckenspråket har en särställning. SDR om det historiska ögonblicket i Dövas Tidning det året:

– Det här är lika stort som 1981 när riksdagen erkände teckenspråket som dövas första språk! Det råder inte längre någon tvekan om att teckenspråk är ett språk.

I språklagen är svenskan huvudspråk och det samhällsbärande språket. Det svenska teckenspråket har i lagen en ställning motsvarande de fem nationella minoritetsspråken: finska, meänkieli, samiska, romska och jiddisch. I språklagen står att *det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda och främja det svenska teckenspråket*. Vidare står det att *den som är döv, hörselskadad eller som av andra skäl har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket*.

Språklagen är dock "bara" en ramlag. En ramlag innehåller allmänna riktlinjer och mål, inte detaljer. Istället kan en ramlag preciseras i annan lagstiftning.

En lag som mer uttryckligen säger vilken rätt en person har till svenskt teckenspråk existerar ännu inte. Detta till skillnad från de fem nationella minoritetsspråken som även har en egen lag: "Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk". Därmed har minoriteter som talar finska, meänkieli, samiska, romska och jiddisch starkare rätt till sina språk på olika områden, till exempel förskola, äldreomsorg och vid myndighetskontakter.

Låt oss gå bakåt i tiden. Varför blev svenskt teckenspråk inte ett av landets nationella minoritetsspråk?

När svenska regeringen i början av 1990-talet ratificerade Europarådets minoritetsspråkskonvention fick en kommitté i uppdrag att ta reda på vilka språk som skulle få status som officiella

minoritetsspråk. SDR uppvaktade kommittén och begärde att det svenska teckenspråket skulle vara ett av dessa språk.

Kommittén kom fram till att det svenska teckenspråket inte levde upp till konventionens syfte att skydda historiska språk som en del av Europas mångkulturella arv. Tre förklaringar gavs: det överförs inte från generation till generation eftersom de allra flesta döva föds av hörande föräldrar och döva inte kommer från något avgränsat geografiskt område. Teckenspråk anses också i första hand vara ett kommunikationsmedel för personer med hörselnedsättningar.

2009 kom det svenska teckenspråket att jämföras med de nationella minoritetsspråken i språklagen efter statliga utredningar, och efter SDR och andra organisationers kamp, men skyddet är inte lika starkt som i minoritetslagen.

Exempel på hur det svenska teckenspråket rankas lägre än de nationella minoritetsspråken och minoriteterna:

Minoritetslagen går ut på att främja och skydda landets fem nationella minoritetsspråk och att främja de fem nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Här finns statsbidrag att hämta. Men inte för svenskt teckenspråk eller dövas kultur.

Ett annat exempel är att i dag finns Språkcentrum för samiska. De arbetar med att revitalisera samiskan. Revitalisering betyder återupplivande. Det har även gjorts utredningar och tagits fram förslag för upprättande av språkcentrum för övriga nationella minoritetsspråk. Men inte för svenskt teckenspråk.

SDR:s ordförande, Åsa Henningsson, är kritisk mot att det inte finns motsvarande insatser för att revitalisera det svenska teckenspråket eller etablera språkcentrum trots att det uttryckligen står i språklagen att det allmänna har ansvar för att skydda och främja det. Sverige har även ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i vilket dövas kultur och språk nämns.

– Här följer Sverige inte språklagen eller konventionen till fullo, säger hon.

Ska SDR återigen arbeta för att svenskt teckenspråk ska bli ett nationellt minoritetsspråk? Åsa Henningsson svarar att för- och nackdelarna med minoritetslagen behöver utredas.

För finska, meänkieli och samiska finns så kallade förvaltningsområden. Det innebär att invånare som bor där och

talat finska, meänkieli eller samiska har rätt att tala och skriva på sitt språk i kontakt med myndigheter. Kommuner som ingår i dessa förvaltningsområden ska även kunna erbjuda barn- och äldreomsorg på deras språk.

Men SDR vill se likvärdig tillgång till svenskt teckenspråk i hela landet, inte bara i det avgränsade teckenspråkiga förvaltningsområdet där det bor många döva och teckenspråkiga om det blir verklighet.

En annan fråga är om svenskt teckenspråk istället ska räknas som ett av Sveriges huvudspråk eftersom det är svenskt, resonerar Åsa Henningsson. Nu finns det bara ett huvudspråk och det är svenskan.

– Det behövs mer underlag innan vi kan ta ställning, säger hon.

“Sverige följer inte språklagen eller konventionen till fullo”

Åsa Henningsson, SDR:s ordförande

Sebastian Embacher och Tommy Lyxell arbetar som språkvårdare i svenskt teckenspråk på Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen.

På frågan om hur det svenska teckenspråkets ställning kan bli starkare, svarar de att det kan vara genom att göra svenskt teckenspråk till Sveriges sjätte nationella minoritetsspråk. De förklarar att det svenska teckenspråket egentligen uppfyller alla kriterier för att räknas som ett nationellt minoritetsspråk.

– Det ena kriteriet är att det är ett språk och det andra är att det ska ha funnits i minst tre generationer, vilket är ungefär 100 år. Vidare ser sig döva som en kulturell och språklig minoritet, säger Tommy Lyxell.

– Det finns redan en mindre grupp döva som har döva föräldrar och själva har eller får döva barn. Genom dem förs teckenspråk vidare från generation till generation. När det gäller de flesta döva som har hörande föräldrar, så får de lära sig svenskt teckenspråk av andra döva och teckenspråkiga. Det vill säga att teckenspråk och dövas kultur förs vidare inom den språkliga gruppen, säger Sebastian Embacher.

– Samtidigt löser minoritetslagen inte alla problem, säger Tommy Lyxell.

Han tar exempelvis upp att det bara finns förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska, men inte för jiddisch och romska. På frågan om hur det kan bli om ett geografiskt avgränsat förvaltningsområde bildas för svenskt teckenspråk med tanke på att döva och teckenspråkiga bor i hela Sverige, svarar han att det helt riktigt behöver benas ut om det blir aktuellt.

– Minoritetslagen är på det hela taget starkare och får mer uppmärksamhet av samhället än språklagen, säger Sebastian Embacher.

Både Språkrådet och SDR tar upp att det finns andra vägar som också är viktiga för att stärka teckenspråkets ställning. Det är att med stöd av språklagen påverka

Sebastian Embacher, språkvårdare i svenskt teckenspråk

Tommy Lyxell, språkvårdare i svenskt teckenspråk

Åsa Henningsson, ordförande, Sveriges Dövas Riksförbund

så att svenskt teckenspråk omnämns i särskilda lagar och föreskrifter. Ett positivt exempel på vad språklagen lett till är den reviderade läroplanen för förskolan från 2019 där svenskt teckenspråk betonas och uppmärksammas för döva, hörselskadade barn och andra barn som har behov av det.

Vilka andra lagar behöver förändras? SDR och Språkrådet tar upp samma exempel:

- Skollagen. Elever ska ha rätt till undervisning på och i svenskt teckenspråk oavsett skolform och hörselstatus. Så är det inte i dag.

- Toltjänsten som i dag regleras av hälso- och sjukvårdslagen och andra lagar. Särskilt arbetslivstolkning är ett stort problem. Nu kan en arbetsgivare ha rätt att vägra stå för tolkkostnaden om den visar sig vara orimligt hög då det offentliga inte kan ta den kostnaden. Det har Arbetsdomstolen kommit fram till i en vägledande dom. Sverige har fått kritik för det av FN. Nu pågår en statlig tolkutredning vars förslag presenteras senast i januari nästa år.

- Vidare önskar både SDR och Språkrådet förtydliga själva språklagen. Då tänker de framför allt på formuleringen ”den som är döv, hörselskadad eller som av andra skäl har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket”.

– Formuleringen är framtagen ur ett funktionsnedsättningsperspektiv. Det svenska teckenspråket ses i första hand som ett kommunikationsmedel för personer med hörselnedsättningar. Det borde vara den språkliga identiteten som ska vara vägledande, inte hörselförmågan, säger Tommy Lyxell och fortsätter:

– Formuleringen ”...har behov” kan också ifrågasättas. Hur kan en persons behov av ett språk bedömas och av vem? Det svenska teckenspråket är en del av det svenska kulturarvet och bör erkännas som sådant utan förbehåll.

“Det svenska teckenspråket är en del av det svenska kulturarvet och bör erkännas som sådant utan förbehåll”

Tommy Lyxell, Språkrådet

På frågan om hur SDR framöver arbetar med att stärka det svenska teckenspråkets ställning, svarar Åsa Henningsson att SDR bland annat har uppvakttat kulturdepartementet och begärt att ha dialogmöte om det svenska teckenspråkets ställning i förhållande till språklagen och minoritetslagen, om språkcentrum för svenskt teckenspråk och insatser för revitalisering. I denna pandemi har det inte blivit något möte ännu.

– Vi ska sätta tryck på kulturdepartementet igen, säger hon och framhåller att språklagen är ett positivt första steg men att mycket arbete kvarstår.

TEXT: NICLAS MARTINSSON

Här i världen är tecknade

Här visar DT hur många länder som erkänt sitt respektive nationella teckenspråk*.

Resultatet: 62 stycken som motsvarar nästan en tredjedel av världens länder.

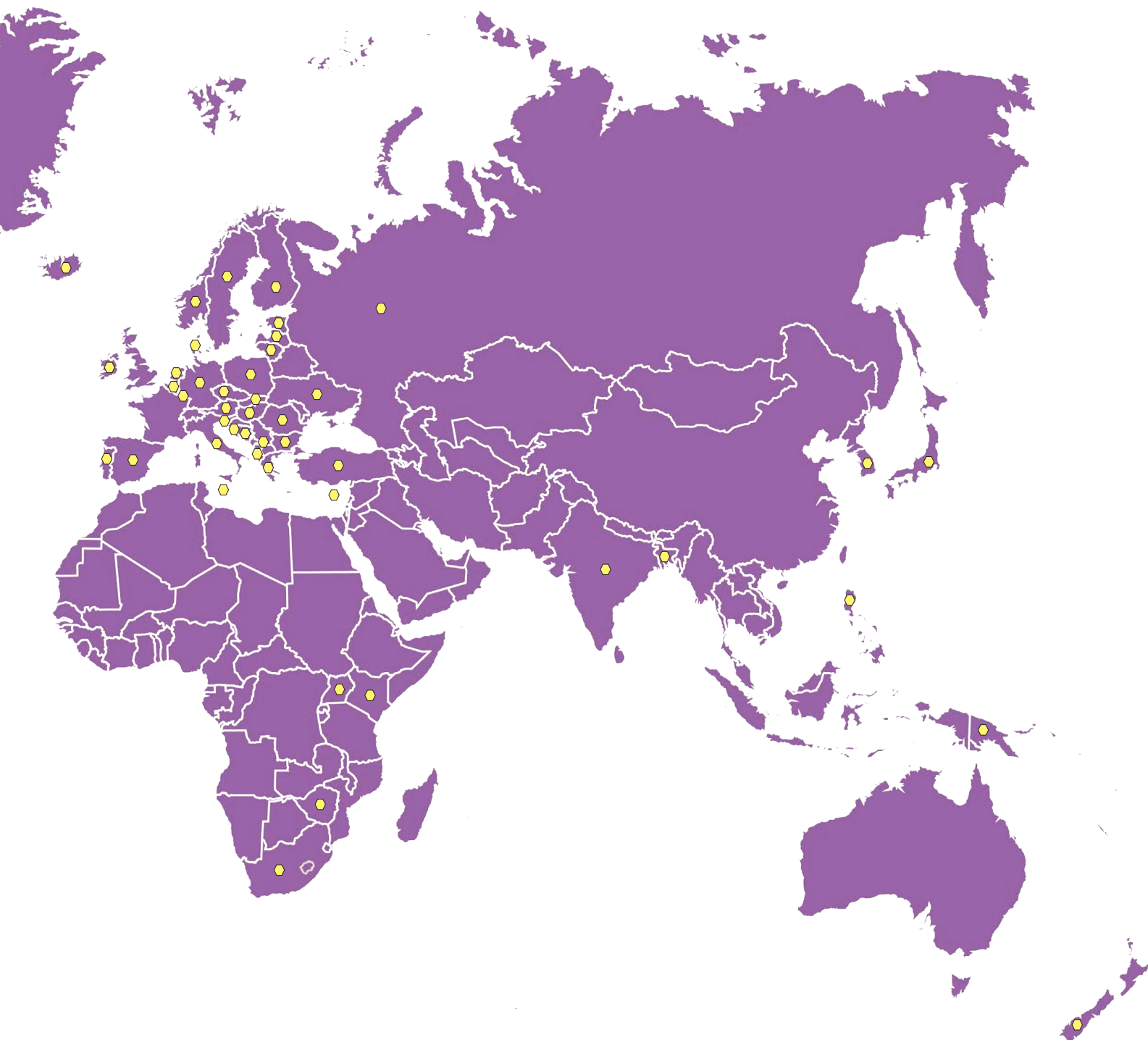
ILLUSTRATION: LINDA STÅL

● Länder som erkänt teckenspråket:

Albanien	Norge
Bangladesh	Nya Zeeland
Belgien	Panama
Bolivia	Papua Nya Guinea
Bosnien och Hercegovina	Paraguay
Brasilien	Peru
Bulgarien	Polen
Chile	Portugal
Colombia	Rumänien
Costa Rica	Ryssland
Cypern	Slovakien
Danmark	Slovenien
Ecuador	Spanien
El Salvador	Sverige
Estland	Sydafrika
Filippinerna	Sydkorea
Finland	Tjeckien
Grekland	Turkiet
Guatemala	Tyskland
Honduras	Uganda
Indien	Ukraina
Irland	Ungern
Island	Uruguay
Italien	Venezuela
Japan	Zimbabwe
Kanada	Österrike
Kenya	
Kosovo	
Kroatien	
Lettland	
Litauen	
Luxemburg	
Malta	
Mexiko	
Nederländerna	
Nicaragua	

språk erkända

*I vissa länder talas fler än ett nationellt teckenspråk, till exempel Finland och Kanada. På vilket sätt teckenspråket juridiskt sett är erkänt varierar från land till land. Tips: besök wfdeaf.org som har en mer detaljerad världskarta.

KÄLLA: World Federation of the Deaf (WFD), The Legal Recognition of National Sign Languages, uppdaterad juli 2021. Listan innehåller länder som är medlemmar i FN, och även Kosovo eftersom dess nationella dövförbund är medlem i WFD fast landet inte är medlem i FN.

SDR: Språkdeprivation ska klassas som diagnos

De senaste åren har vi i Sverige blivit alltmer bekanta med begreppet språkdeprivation, som är en social konsekvens av en understimulerad språkutveckling. Det klassas ännu inte som en diagnos, vilket SDR vill arbeta för att ändra på.

Personer med språkdeprivation misstas ofta för att ha låg IQ eller en kognitiv funktionsnedsättning. Men SDR:s ordförande, Åsa Henningsson som har språkdeprivation som en av sina hjärtefrågor, menar att en språklig brist inte har något samband med en kognitiv funktionsnedsättning.

– Det ena föranleder inte det andra, eftersom vi inte föds med ett färdigt språk. Språket utvecklas vi genom yttre stimulans under uppväxten. En kognitiv funktionsnedsättning kan däremot vara medfödd eller förvärvad av medicinska skäl senare i livet. Ges ingen språklig stimulans blir konsekvenserna att den kognitiva utvecklingen försämras, däremot är den kognitiva förmågan inte nedsatt från start. Så med andra ord, med rätt språklig stimulans så utvecklas den kognitiva förmågan normalt, säger Åsa Henningsson.

Hon berättar att hon vet om fall där man medvetet satt en felaktig diagnos på en person, i brist på annat för att denne ska ha rätt att få det stöd den behöver. Om diagnosen språkdeprivation fastställs skulle det innebära att metoder kan utvecklas och anpassas för just dessa personer, att kunskap kan spridas och attityder förändras. SDR vill därför arbeta för att språkdeprivation ska fastställas som en diagnos.

Vid Dövenheten i Region Skåne har man konstaterat att en betydande del av de som vänder sig till Dövenheten stöter på svårigheter i sina liv på grund av brister i sitt språk och de konsekvenser som följer. Enhetschef Camilla Assmo Wahlberg berättar att de ser positivt på att SDR arbetar för att språkdeprivation ska ses som en diagnos, att omgivningen då kan förstå vikten av att döva får tidig tillgång till ett språk.

– Omgivningen kan då bemöta individen bättre och erbjuda olika insatser från samhället, som möter gruppens behov, säger Camilla Assmo Wahlberg.

I Region Skåne gjordes 2016 en forskningsöversikt över konsekvenser av språklig deprivation hos vuxna teckenspråkiga döva. I forskningsöversikten konstateras att de insatser för personer med språklig deprivation som var mest framgångsrika

var de som gavs av ett fullt teckenspråkigt team. I det ingick exempelvis att använda en kommunikationsspecialist som kunde vara en utbildad döv tolk. Med rätt kunskap och attityd samt rätt stöd och insatser kan många personers livskvalitet höjas. Men resan till en fastställd diagnos är lång.

– Vi måste samla mer underlag, ha samverkan inom sjukvården, psykiatrin, kommunerna och regionerna innan Socialstyrelsen kan skapa en korrekt klassifikation. Det är flera års arbete vi har framför oss, säger Åsa Henningsson.

I dag följer SDR en pågående kartläggning som Region Stockholm driver. Dövteamet Stockholm och Forskning och utbildning inom Habilitering & Hälsa har ställt frågor om bemötande, bedömning och stöd gällande försenad teckenspråksinläring till verksamhetschefer och berörda enhetschefer inom Habiliteringar i Sverige. Resultatet ska presenteras i slutet av september 2021.

Vid Stockholms universitet pågår just nu forskningsprojektet Döva nyanländas flerspråkiga situation i Sverige där man tittar på all slags språkanvändning och språkinläring hos nyanlända. De ser att det finns individer bland nyanlända som inte har fått möjlighet att utveckla språk i dess egentliga mening under uppväxten. Projektet avslutas år 2023.

TEXT: MARIA NORBERG FOTO: SDR

Åsa Henningsson mötte psykiatern Sanjay Gulati i Boston 2019 för att få fördjupade kunskaper om språkdeprivation.

FAKTA: Det här är språkdeprivation

Begreppet språkdeprivation myntades av de amerikanska psykiatrikerna Neil Glickman och Sanjay Gulati. Språkdeprivation är en social konsekvens av en understimulerad språkutveckling. Enligt Neil Glickman känns språkdeprivation igen hos individer genom följande kriterier: medfödd dövhet eller att hörseln förloras före talet ger sig till känna,

att barnet inte stimuleras med teckenspråk, att man inte talar sitt bästa språk flytande, att ha svårt att uttrycka sig eller förstå andra samt att man har beteendemässiga eller sociala störningar och inte har någon psykisk sjukdom.

Alternativt begrepp: försenad teckenspråksinläring.

FOTO: SPSM

Birgittaskolan – landets största arbetsplats för teckenspråkiga

● Det finns teckenspråkiga arbetsplatser runt om i Sverige. Om vi ska rangordna dem efter storlek, är Birgittaskolan och Åsbackaskolan i Örebro landets största arbetsplats för teckenspråkiga. De delar samma lokaler. Rektor Roger Holmström berättar för DT att skolorna har ca 180 elever och 135 lärare, elevassistenter, ledning, boende- och elevhjälspersonal. Sedan tillkommer två enheter som finns på skolområdet: stödorganisation (kök, vaktmästare, lokalvård, tolkar och administration) och SPSM:s läromedelsavdelning. Totalt sett är det runt 345 personer på en och samma plats där teckenspråket är det gemensamma språket.

Ny rapport: få förskolor som kan erbjuda teckenspråksmiljö

● Språkrådet har gjort en ny kartläggning av teckenspråkiga förskolor. Resultatet visar att det fanns ungefär lika många teckenspråkiga förskolor 2020 som 2010. 20 förskolor, som tog emot döva eller hörselskadade barn blev undersökta. Språkrådet konstaterade att 9 av 20 förskolor kunde sägas erbjuda en teckenspråksmiljö. Tre kriterier skulle vara uppfyllda: minst två i personalgruppen ska behärska svenskt teckenspråk, det ska finnas minst fyra teckenspråkiga barn, och det svenska teckenspråket ska användas i alla aktiviteter. Rapporten "Teckenspråkiga förskolor 2020" kan laddas ner på www.isof.se.

FOTO: TECKENSPRÅKSLEXIKON

Världsomfattande tecknet för 'corona' utsett till Årets tecken

● Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen lanserade Årets tecken för första gången i år. På Teckenspråkets dag den 14 maj utsåg de tecknet för 'corona' till årets tecken. Motiveringen var att tecknet hade fått mycket snabb spridning i teckenspråksvärlden, såväl i Sverige som internationellt. Och alla förslag som Språkrådet fick in av allmänheten hade en koppling till pandemin. Målet med utnämningen är att utse ett tecken som på bästa sätt fångar året som har gått, skriver Språkrådet. I grannlandet Danmark blev tecknet för 'corona' också utvalt som Årets tecken av Dansk Sprognævn i december ifjol.

Talare av svenskt teckenspråk & finska om översatt information

● Språkrådet har gjort en undersökning om hur talare av finska och svenskt teckenspråk, som båda är minoritetsspråksgupper i Sverige, tar till sig översatt information när de utför ärenden hos fyra myndigheter. Resultatet visar att översättningar på myndigheternas webbplatser har både ett symboliskt värde och en praktisk betydelse. Översättningarna hjälper till att förstå informationen även om man kan svenska. För många talare av finska och svenskt teckenspråk är information på det egna språket ett viktigt erkännande som minoriteter i det svenska samhället.

TegnTube – unik och ungdomlig sajt om nordiska teckenspråk

● TegnTube är en ny och unik teckenspråkssajt. På den berättar 18 barn och ungdomar från de fem nordiska länderna om vilka språk de till vardags använder och vad teckenspråket betyder för dem. Vidare bjuder TegnTube på kortare klipp om dansk, finsk, isländsk, norsk och svensk teckenspråksgrammatik. Sajten är ett nordiskt projekt som letts av Dansk Sprognævn i samarbete med andra nordiska språkråd, däribland svenska Språkrådet, och organisationer som Dövas Nordiska Råd. Projektet är avslutat, men webbplatsen tegnube.com och dess Youtubekanal med över 150 klipp lever vidare. Samtliga videor kan ses med undertexter.

Örebro som Europas teckenspråkshuvudstad i 10 år till

● 2010 utropade sig Örebro till Europas teckenspråkshuvudstad. Fyra parter stod bakom: Örebro kommun, Region Örebro län, Örebro universitet och Specialpedagogiska skolmyndigheten. På Teckenspråkets dag den 14 maj i år samlades representanter från dessa fyra parter, och även Länsstyrelsen Örebro län, på en presskonferens. De deklarerade då sin nya avsiktsförklaring, det var att Örebro skulle vara Europas teckenspråkshuvudstad i tio år till. Nytt för kommande period är att de fem parterna ska ta fram en gemensam aktivitetsplan. Presskonferensen finns att se på Youtube.

DT önskar er alla God Jul & Gott Nytt År

Johanna Mesch. FOTO: NICLAS MARTINSSON

FOTO: SÖREN ANDERSSON/SU

Snart ett halvt sekels teckenspråksforskning

Den svenska teckenspråksforskningen, som bedrivs vid Stockholms universitet, firar 50-årsjubileum nästa år. För DT summerar Johanna Mesch, professor i teckenspråk, vad som utmärker dagens forskning. "Det är glädjande att se att fler döva forskar i sitt eget språk, som är svenskt teckenspråk", säger hon.

Den svenska teckenspråksforskningen inleddes 1972 då Brita Bergman (sedermera professor emerita i teckenspråk) började studera språket. I dag sysselsätter avdelningen för teckenspråk på institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet 16 anställda (varav en är professor, en docent och en universitetslektor som forskar en del av arbetstiden).

Ett halvt sekels teckenspråksforskning har snart gått.

Hur står sig teckenspråksforskningen i dag?

– Våra internationella forskningskollegor är imponerade av att både den svenska teckenspråksforskningen och forskningen i dövas och hörselskadades flerspråkighet leds av döva, vilket inte är så vanligt i världen. Det är glädjande att se att fler döva forskar i sitt eget språk, som är svenskt teckenspråk, säger Johanna Mesch och visar ett äldre blad från SDR (okänt årtal). I dokumentet står det:

Sverige har fått sin första doktor i teckenspråket, Brita Bergman (1983 reds anm). Nu måste teckenspråkforskningen fortsätta. Döva måste få tillfälle till att undersöka sitt eget språk på samma villkor som hörande forskar i sina språk.

– Nu kan vi konstatera att vi har lyckats med att nå det målet, säger Johanna Mesch glatt. Samtidigt vill hon slå vakt om hörande teckenspråksforskare som tillsammans med döva forskare behövs då de har olika perspektiv och erfarenheter, vilket är värdefullt.

Hon berättar kortfattat vad som utmärker teckenspråksforskningen vid Stockholms universitet. Forskningsfältet är och har varit brett.

– Teckenspråk har en rik variation. Vi forskar eller har forskat i allt från metanivå som handanalys till mer övergripande som

språkutveckling och -inlärning, och samhällets attityd till teckenspråk, säger Johanna Mesch.

Precis som med andra språk utvecklas det svenska teckenspråket ständigt i takt med samhället. I sin tur påverkar det teckenspråksforskningen. Vi är medvetna på ett annat sätt än tidigare, konstaterar hon. Ett exempel är att vi säger svenskt teckenspråk istället för teckenspråk. En förkortning har också tillkommit: STS istället för tsp. Det är ett sätt att markera att teckenspråk inte är internationellt, vilket är en utbredd missuppfattning. För andra nationella teckenspråk finns snarlika förkortningar som amerikanska ASL, norska NTS och tyska DGS. Men om Johanna Mesch får önska vill hon helst se ett eget namn och tecken för STS som är mer "autentiskt" i likhet med australiska Auslan och brasilianska Libras.

Ett annat exempel är att det vardagliga begreppet genuina tecken inte längre används inom Stockholms universitet. Istället heter det tecken med teckenspråkliga munrörelser när man pratar om tecken som ofta inte har något motsvarande ord på svenska som HYFF (för säkerhets skull) och PAF (gå/sticka iväg/åka). Förklaringen är att ett tecken i sig inte kan sägas vara genuint. (Den äldre akademiska benämningen var tecken med fasta orala komponenter eller fasta munrörelser.)

Sedan finns två nyare benämningar för andra munrörelser: svenskinlånade munrörelser och svenskinlånade reducerade munrörelser (till exempel munbilderna för ordet omöjlig).

Ett annat exempel på vad som utmärker dagens teckenspråksforskning är det här:

– Tidigare gjorde vi ofta jämförelser mellan svenskt teckenspråk och svenska. Nu börjar vi mer och mer jämföra mellan olika nationella teckenspråk då det är samma modalitet (uttrycksform).

Nu ingår Stockholms universitet i ett nordiskt nätverksprojekt där de bland annat förbereder sig för ett kommande forskningsprojekt för jämförande studier i nordiska teckenspråk.

Vad hoppas ni kunna komma fram till?

– Vi vill ta reda på vilka likheter och skillnader det finns mellan olika nordiska tecken som handform, rörelseläge, läge, munrörelse och hur vi organiserar tecken och andra uttrycksformer till satser och meningar. Det är sådant vi vet alltför lite om i dag, säger Johanna Mesch.

Det är enligt henne ett bra sätt att höja de nordiska teckenspråkens status genom att forska i skillnader och likheter och att få utökat kunskapsutbyte i den nordiska regionen.

Ett annat område som präglar dagens teckenspråksforskning är givetvis språkteknologi. Nu har avdelningen för teckenspråk vid Stockholms universitet omfattande digitaliserade korpusar (textsamlingar på svenskt teckenspråk som består av inspelade berättelser/samtal) och en omfattande lexikonverksamhet. Över 190.000 glosor har blivit taggade i korpusarna. Det är ett verksamhetsområde som har expanderat och fortsätter att utvecklas.

Nu är det alltför tidigt att säga något om hur artificiell intelligens (AI) kan gagna teckenspråksforskningen, enligt Johanna Mesch. Men hon anser att det skulle vara intressant att se om det gick att utveckla en AI-teknik som gör att svenska tecken och munrörelser kan läsas av snabbt. Nu måste en person manuellt tagga varje tecken. Men det måste fortfarande finnas någon person som kvalitetskollar om alla tecken är korrekt nedskrivna och som kan översätta hela satser.

– Det är nog något som ligger långt fram i tiden, om det är möjligt. Det måste också finnas intresse hos oss eller samarbetspartners och forskningsmedel att utveckla en sådan teknik.

Avdelningen för dövas och hörselskadades flerspråkighet sitter vägg i vägg med teckenspråksavdelningen. Där bedrivs även forskning (av

två docenter och två doktorander). DT frågar Krister Schönström, docent i svenska som andraspråk för döva:

Varför är det viktigt att inte bara forska i svenskt teckenspråk utan också i dövas och hörselskadades flerspråkighet?

– Döva och hörselskadade i Sverige är ofta flerspråkiga. De talar inte bara svenskt teckenspråk utan också svenska, som är det språk som omger oss i samhället. I många fall kan de även andra språk, såväl tecknade som skriftliga och/eller talade språk.

– Vi är intresserade av att forska i döva och hörselskadades språkinlärning och -användning; hur de lär sig svenska parallellt med svenskt teckenspråk, hur de växlar mellan språken och hur språken utvecklas i relation till varandra med mera, säger han och fortsätter:

– Det är också intressant att se vilka kognitiva fördelar det finns med att vara bimodalt (två olika uttrycksformer) tvåspråkiga. Vi vet till exempel att hörselskadade ofta tycker att det är skönt att kunna växla mellan talad svenska och svenskt teckenspråk. De väljer det språk som passar bäst beroende på vilken situation de befinner sig i, något som ger dem ökad flexibilitet och valmöjligheter, svarar Krister Schönström.

Nästa år kommer teckenspråksforskningen att fira 50-årsjubileum. Då ska en temadag arrangeras i samarbete med SDR som nästa år fyller 100 år. Då ska de bjuda på historiska återblickar och berätta om aktuella forskningsprojekt.

– Roligt att vi och SDR jubilerar samma år! säger Johanna Mesch.

TEXT: NICLAS MARTINSSON

Läs mer på www.ling.su.se om aktuella forskningsprojekt och utbildningar, och om deras populära teckenspråkslexikon på sid. 29 i den här tidningen.

Läs senaste nytt på **dovastidning.se**

Antologi:

Åtta personer med vitt skilda bakgrunder berättar om vad det svenska teckenspråket betyder för dem.

Sidorna 20-25 →

Från noll teckenspråk till två teckenspråk

Under min barndom i Syrien var jag den enda döva i familjen och det var en utmaning för mina föräldrar. De försökte ihärdigt lära mig att uttala olika ord, vilket var svårt för mig. Jag förstod inte vad det innebar att vara döv och varför jag inte kunde kommunicera som andra. Det fanns inte någon skola för döva i Syrien. Mina föräldrar var fast beslutna att jag skulle få adekvat utbildning som mina syskon. Jag gick i en skola för hörande men vid tolvårsålder fick jag inte fortsätta. Till slut lyckades mina föräldrar hitta en dövskola i Jordanien. Där fick jag träffa döva elever men alla använde arabiskt teckenspråk och det var något konstigt för mig. Jag hade ingen aning om teckenspråk och jag ville inte lära mig det. Men efter ett tag ändrades min inställning och jag blev snabbt duktig på teckenspråk. Teckenspråk har förändrat mitt liv, jag blev självständig och kunde enkelt förklara saker och ting istället för missförstånd och misslyckade försök med dåligt uttal. Jag accepterade vem jag var och blev till och med stolt över att vara döv.

Oktober 2015 kom jag till Sverige och det kändes som att jag fick börja om på nytt. Men jag visste redan mitt mål och det var att jag skulle lära mig svenskt teckenspråk. Jag lyckades få möjlighet att studera på SIMA folkhögskolan i Åkarp utanför Malmö där jag lärde mig svenskt teckenspråk på tre månader trots att det var helt annorlunda än det teckenspråk jag kunde innan.

Arabiskt teckenspråk inriktar sig mer på ansiktsuttryck än grammatik medan svenskt teckenspråk fokuserar mer på grammatik. Jag har även haft en del kulturkrockar då vissa tecken betraktas som tabu i det arabiska samhället som svenska tecken för R och tjej. Med tiden lärde jag känna och acceptera skillnaderna mellan språken. Det svenska teckenspråket har möjliggjort för mig att bli en integrerad del av samhället. Jag fick delta i olika aktiviteter och jobba på olika ställen. Teckenspråk är min hörsel och röst, utan det skulle mitt liv ha varit meningslöst och nu har jag så bra självförtroende att jag vet att jag kan klara allt.

Najlaa Sad Aldeen, dövlarare i Syrien & lärar- och rehabiliteringsassistent i Sverige

Teckenspråket – bron mellan två världar

Mitt i livet så fick jag dövblindhet, som en tyst bomb utan explosion och med funktionen att ta bort syn och hörsel i det tysta. Från att ha det talade språket som enda kommunikationssätt så befann jag mig i början av ett tomt vakuum när min syn och hörsel började svikta. Då upptäckte jag teckenspråket via föreningslivet och att det fanns dövblindtolkar som kunde förmedla det talade ordet till ett visuellt tecken och slutligen som ett tecken som formades i min hand. Långsamt och mödosamt så började jag att ta mig till teckenspråket via dessa tillfällen, ord för ord, tecken för tecken. En resa som har pågått nu i nio år av tålmodigt nötnande, nyfiken utforskande och kreativt skapande för att förbättra min upplevelse och förståelse av omvärlden. Någon myntade någon gång ett uttryck om att teckenspråk är som syre för den som andas, vilket jag är den förste att skriva under på.

För mig är teckenspråket en bro över okänt vatten, som binder ihop min värld med den övriga som alla andra lever i. Men jag har också med årens lopp lärt mig uppskatta teckenspråkets förmåga att generera känslor och uttryck som det talade språket inte kan mäta sig med. Att vara människa är att kunna kommunicera oavsett hur du än förmedlar det och tar det till dig. Jag är så oerhört tacksam att det fanns för mig ett språk som kunde fånga upp mig i det där vakuumet och ge mig en väg in i existensen.

Att det teckenspråk som jag i dag tar till mig är ett taktilt sådant, gör det inte mindre speciellt. Tvärtom, för tillsammans med tecknets betydelse så kommer också en annans människas känslor med in via beröringen och teckenspråket blir en än mer starkare upplevelse.

Så jag kämpar på med att lära mig mer, finna orden som svävar ute i det fria och fånga dem med ett tecken som växer fram i mina händer, men framför allt så känner jag en enorm tacksamhet över att jag blev räddad av detta vackra språk. För att kommunicera är att få vara människa.

Torbjörn Svensson, föreläsare och äventyrare

Språkets gränser är världens gränser

En god vän skickade citatet *"Språkets gränser är världens gränser"*, som Ludwig Wittgenstein myntade, till mig när jag började arbeta som biträdande rektor på Birgittaskolan för några år sedan.

Det slog mig där och då, att citatet inte bara handlade om vad mitt arbete går ut på. Utan också vad mitt liv har präglats av. Sen jag föddes har jag alltid omgetts av två språk – svenskt teckenspråk och svenska. Pappa som var döv och mamma som är hörselskadad hade varsitt modersmål. Fram till skolåldern var båda språken jämbördiga för mig. Jag brukade hänga med pappa när han åkte till Birka bowlinghall varje onsdag eftermiddag för att bowla ett par timmar med IK Hephata.

I ärlighetens namn kanske jag mest såg fram emot att alltid få korv med bröd när jag följde med (i dag fattar jag ju att det var mest för att han kunde få vara i fred en stund för att snacka med sina kompisar, en förälderlifehack helt enkelt), så var jag också alltid fascinerad att se alla teckna med varandra.

Under skol- och gymnasieåldern gick jag i kommunal hörselklass där svenskan var det dominerande språket och teckenspråket tynades av en bit – närvarande, men inte mycket. För mig vid den tiden, så, ja, jo, det fungerade. När jag engagerade mig mer i föreningslivet, framför allt i Unga hörselskadade, så stärktes teckenspråkets betydelse för mig och där fick jag insikten att det också var min grundtrygghet. Jag behövde aldrig oroa mig att inte hänga med, slippa ständigt vara idel öra och då ha en mer rättvis chans att vara jag. På riktigt.

Mitt språks gränser är min världs gränser. Ju mer jag kan mitt eller mina språk desto större blir min värld. Jag kan förstå mer. Jag kan förklara mer. Jag kan mer leta efter kunskap och jag kan också mer förstå att jag inte förstår. Det är vad svenskt teckenspråk kan ge mig. Det är också det som är grundstenen i mitt arbete med elever som är döva eller har hörselnedsättning. Ju mer teckenspråk de har desto större blir deras värld.

Tobias Palmkvist, biträdande rektor, Birgittaskolan

Jag har alltid andats, drömt och tänkt på teckenspråk

Teckenspråket har alltid funnits där för mig, det kom redan med modersmjölken. Mina föräldrar, morföräldrar och farföräldrar är döva så teckenspråket har varit en självklar del av vår familj. Troligen finns det en speciell ärftlig dövgen i familjen då jag är fjärde generationen döv på pappas och tredje på mamma sida. Mina föräldrar tecknade med mig när jag var nyfödd och jag har hela tiden varit omgiven av detta fantastiska visuella språk under hela min uppväxt. Så jag har alltid andats, drömt och tänkt på teckenspråk. Just nu går jag i årskurs sex på Östervångsskolan i Lund och får undervisning på teckenspråk. På fritiden simmar jag med en hörande simklubb i Lund och oftast är en teckenspråkstolk med på träningarna. Jag har varit med på några internationella simtävlingar för döva och det har varit en häftig upplevelse. Läsning är ett annat stort intresse, jag älskar att leva mig in i olika historier. Ibland skapar jag också egen teckenspråkspoesi, jag tycker att det är så vackert att berätta historier på teckenspråk.

Jag har hängt med min familj till olika teckenspråkiga evenemang som Dövas Dag, kultur-festivaler, teaterföreställningar, dövföreningars aktiviteter och idrottstävlingar som Ungdomsspelen och SM för döva. Teckenspråkiga tv-program har också betytt mycket för mig. Allra bäst gillade jag hunden Busan i Teckenlådan. Jag är tacksam över att tidigt ha kommit in i dövsamhället. Det ger mig en bra grund och trygghet att stå på inför framtiden. Det har också betytt mycket för min dövidentitet och självkänsla. Jag är stolt över att vara döv och ha teckenspråk som första språk. Med teckenspråket är jag modig! I framtiden hoppas jag lära mig flera språk, bland annat tyska som är min pappas andraspråk, och hitta mitt drömyrke. Det är många döva barn i olika delar av världen som inte får teckenspråk eller möjlighet till utbildning och det tycker jag är orättvist. Därför vill jag även hjälpa döva barn någon gång i framtiden.

Ebba, 11 år, uppvuxen i en döv familj

Det händer fortfarande att jag inte vet

Jag tvättar efter en natt borta. När jag öppnar skåpet med tvättmedel ser jag munskydden. Det gör mig påmind. Munskydd gjorde mig otrygg. Dagen då jag skulle få min första spruta tänkte jag vara tydlig med att berätta att för mig innebar munskydd att jag hörde sämre, kanske jag såg dåligt också. Min tänkta tydlighet ledde bara till missförstånd. Detta scenario berättade jag för min vän. Jag beskrev känslan och reaktionen. Omgående fick jag svar: – ”Lotta, det är för att du inte kan avläsa. För att kunna förstå behöver du se.” Det var som en varm klapp på kinden fylld med kärlek. Nästa gång på vaccinnmottagningen var jag där utan munskydd. Ingen oro eller svettiga armhålor.

I höst blir jag 50 år och det finns fortfarande saker som jag både inser och lär mig. Viktiga och värdefulla lärdomar! Och att skriva detta bidrag är viktigt. Att vi alltid delar med oss är inte bara att förmedla något utan det är också ett historiskt dokument, en form av kunskapsspridning. Vi kan inte ta saker för givet. Demokratifrågan får vi aldrig ta för givet! Frågan om språk, kultur, rättigheter, identitet och jämlikhet är inte alltid självklar. Ständigt måste dessa frågor fredas och drivas. I min funktion är jag placerad på en av våra specialskolor. Jag önskar att jag kunde säga att de barn som kommer till oss är hela och trygga barn som har både språket och kulturen med sig, att de vet vem de är. Vi kan inte ta något för givet för än i dag kommer det barn som inte har fått teckenspråk sedan barnsben. Det gör lika ont att se varje gång. Varje gång.

”Språkens öden är folks öden” (sametinget.se) och ”Starka välmående språk speglar i sin tur ett starkt samhälle och en stark kultur”. För mig har det varit en trygghet och styrka att jag har varit en del av vårt samhälle och kultur. Vi är de vi är med anledning av vår bakgrund. Och där och då, tillsammans, lär vi oss. För det är inte alltid som vi själva vet – vi behöver förstå tillsammans. **Lotta Brodin, CODA (Child of Deaf Adults, barn till döva föräldrar)**

Bästa taxiresan nånsin – då var jag extra stolt

Nyligen tog jag en Uber-resa. Det var i särklass min bästa taxiresa någonsin. Och denna resa var hans 1.723:e. Han hade kört Uber under endast 1 år och hade redan passerat 1.500 femstjärniga resor. Föraren var en perser som bott i Filippinerna i många år, i staden Biñan. Han är som så många andra nysvenskar, hårt arbetande och positiv samt långt borta från sin familj i Biñan.

Vi konverserade om allt från mat och buddistisk livsfilosofi till kärlek och relationer. Han var väldigt öppensinnad och trevlig, det gjorde vårt samtal intressant. Ni vet, när man har ett givande samtal med en total främling, så händer något fint – man blir mottaglig för andra människors livsöden och berättelser. När resan led mot sitt slut sa han plötsligt att han var väldigt glad över att jag fått teckenspråket som barn eftersom mänsklig trygghet ligger i språk.

Det fick mig inse att han helt naturligt förstod att minoriteter bärs av sin historia, dess förebilder och i sin tur språket och kulturen som följer med. Det brukar vara jag som förklarar detta för hörande och icke-teckenspråkiga, men han var liksom inte hörande, han var bara en klok människa. Jag har alltid varit stolt över att teckenspråket är min ryggrad och trygghet i livet, speciellt när jag som flerspråkig världsmedborgare navigerar mig fram i livet. Men där och då var jag extra stolt.

Eftersom jag föddes som hörande och hade talad svenska som förstaspråk blev teckenspråket en slags inre fristad, där jag kunde förstå och uttrycka mig obehindrat när jag började dövskolan. Sedan teckenspråket blev mitt primära språk, fick jag chansen att bli den människa jag är i dag, flerspråkig, trygg och säker. Fast det allra bästa är den unika kulturen, alla människor, pubaftnar och föreläsningar på dövföreningen och vem glömmer den grymma Dövas dag-kryssningen 2018?

Om jag får komma med en teori, så påverkar språket oss, våra handlingar och tankar. Oavsett var du står i din process, välkomna den och var stolt över den fundamentala tryggheten som språket erbjuder.

Erik Akervall, regissör

Nyckeln till möjligheter

Mitt hemland, Somalia, hamnade i ett inbördeskrig. Ett otal människor blev drabbade och jag var en av dem. Inte bara det, jag blev också döv under inbördeskriget. Då var jag runt 4-5 år gammal. Från hörande till döv – den övergången var otäck och chockartad. Varken familjen eller omgivningen kunde teckenspråk. De hade inte heller sett eller hört talas om döva. Innan jag förlorade hörseln, hade jag precis börjat lära mig att skriva och läsa. Alltså hade jag inte riktigt hunnit lära mig något språk förutom att tala. Mina möjligheter till kommunikation var begränsade och föräldrarna var oroliga för min framtid. En dag bestämde sig min familj för att flytta till Sverige. Jag kom hit i slutet av 2003. Då var jag sju år gammal.

Jag minns fortfarande den dagen. Det var när jag såg teckenspråket för första gången på Birgittaskolan. Direkt kände jag att det var mitt språk. Jag lärde mig svenskt teckenspråk snabbt och det blev mitt förstaspråk på kort tid. Teckenspråket har inneburit så många möjligheter för mig. I dag är jag flerspråkig, har studerat och fortsätter att studera på universitet sedan två år tillbaka och har även pluggat på en yrkeshögskola med mera. I dag har jag flera yrkestitlar som automation- och robotingenjör, ekonomikonsult och programmerare. Jag har jobbat med ekonomi en längre tid och är nu teamledare för hörande medarbetare. Vidare är jag intresserad av ideellt arbete. I dag är jag kassör för Sveriges Dövas Ungdomsförbund, Örebro Dövas Ungdomsklubb och är förtroendevald revisor åt andra föreningar. Ibland funderar jag på hur mitt liv hade kunnat se ut om jag inte fick teckenspråket som barn. Hade jag haft samma möjligheter som i dag? Jag är väldigt tacksam för att jag blev placerad på Birgittaskolan och fick inträde till den teckenspråkiga gemenskapen som liten. Ett språk kan betyda så mycket för en individ. Ett språk innebär också möjligheter. Ja, helt enkelt nyckeln till möjligheter.

Abdi Mohamed, mångsysslare

För mig är det en gudagåva

Jag, som är född döv, kallar mina sju första år "de sju mörka åren". De andra säger "de sju vita åren" och jag kan förstå att vitt kan innebära blankt men för mig är vitt positivt.

Jag, som var uppvuxen i byn Gullänget utanför vackra Örnsköldsvik, blev inte långvarig på dövskolan i Härnösand eftersom jag med hjälp av hörapparat kunde höra lite. Istället blev jag sänd till Stureskolan i Örebro. Där var teckenspråket förbjudet och all undervisning var på talad svenska. Jag använde lite teckenspråk i smyg för det ansågs som något fult. Lyckligtvis hade vi en och samma underbara lärare i åtta år. Men jag hade en fruktansvärd fostertant hemma som inte lät mig äta mätt, gav mig stryk och annat. Tänk dig ett barn som inte förstod varför hon som sjuåring åkte till Örebro och hamnade hos henne.

Jag hade en kris vid 40-årsåldern eftersom barndomens upplevelser kom ifatt mig. Då fick jag samtala med en psykolog. Han väckte mitt undermedvetna och jag blev medveten om mina sju förlorade år, vilket rev upp sårerna hos mig. Som förstadielärare för hörande föräldrar till döva barn betonade jag vikten av att döva barn får tillgång till svenskt teckenspråk redan vid vaggan. Jag började därefter jobba som teckenspråklärare 1987. Elva år senare startade jag mitt företag Fria Händer och bedrev teckenspråksutbildning med mera.

Man brukar säga att om man ej har fått språk som barn är det svårt att ta igen och det kan stämma men ingenting är omöjligt! I mitt fall var det tack vare min kämpaglöd och min stora kunskapsörst. Utan teckenspråk är jag inget! För mig är det en gudagåva och livets språk.

**Thyra Lindström, mångårig teckenspråkslärare
& SDR Guldtecknet-pristagare 2017**

TOPP 10: Årets mest lästa på dovastidning.se

1

Europas teckenspråkshuvudstad

Örebro kommun har tillsammans med fyra andra aktörer reviderat och förlängt sin avsiktsförklaring om Örebro som Europas teckenspråkshuvudstad i tio år till.

2

Jan-Erik fick ingen tolk när han lades in på sjukhus för covid 19

Dubbelt utsatt – först fick han covid-19, sedan förlorade han grannar som gått bort i corona.

3

Debatt: Ta inte bort dövas kompetens från teatervärlden

Mindy Drapsa från Riksteatern Crea om norska Teater Manus beslut att anställa en hörande chef.

4

Premiär för Sommartecknarna – motsvarighet till Sommar i P1

Teckenpedagogerna lanserar Sommartecknarna som svar på otillgängliga Sommar i P1.

5

DEBATT: Mer problematiskt än teckenvalet för Afrika

Debattörerna kritiserar SVT Teckenspråks produktion *Berättelser från Afrika*.

6

DEBATT: Vi kan inte riktigt vara nöjda på Teckenspråkets dag

Ska vi fira stort på Teckenspråkets dag? Nja, tycker debattören Johan S Wissner.

7

Över 20 teckenspråkstolkar sägs upp i Stockholm

Ett av Stockholms största tolkbolag, TSP AB, har sagt upp alla sina teckenspråkstolkar.

8

DT rapporterar från SDR:s kongress i dagarna tre

Förbundets kongress är för första gången digital. DT rapporterar fortlöpande under helgen.

9

Teckenspråkiga döva upplever minoritetsstress

DT tar reda på vad minoritetsstress är för något och hur vi kan hantera det.

10

BILDEXTRA: Så följer vi SDR:s digitala kongress

Kongressen är annorlunda då den är på distans. Ombuden visar hur det ser ut hos dem.

TOPP 10: Årets mest sedda klipp på DT PLAY

1

Åsa Henningsson omvald

Åsa Henningsson leder som ordförande SDR i fyra år till. DT:s Niclas Martinsson har fått en pratstund med henne strax efter styrelsevalet och ställt sportfrågan "Hur känns det?".

2

Susanne Andersson tog examen som arbetsterapeut

Hon är en av de första döva att ta examen som arbetsterapeut. Men vad gör en sådan person?

3

Vad är det bästa med teckenspråket i ditt yrke?

Nio personer berättar vad det bästa med det svenska teckenspråket är i deras yrken.

4

Retorikkurs på teckenspråk vid Västerviks folkhögskola

DT besöker retorikkursen i Leksand och träffar deltagare. Vad är retorik och när används det?

5

"Eurovision är inte bara musik utan också politik"

Eurovision Song Contest, som äger rum i Nederländerna, tolkas till internationella tecken.

6

Constantinus Lindfors om vad vita käppen betyder för honom

Constantinus Lindfors är en av dem som bär en vit käpp med röda markeringar.

7

Thomas Ljungberg ger sina bästa tips om hemberedskap

Går strömmen? Är vattnet avstängt? Hur kan döva få information i nödläge? Tips ges.

8

Trolsk premiär för utomhusföreställning

Sagoäventyret *Trollstigen* äger rum ute i skogen. Vad tycker barnen om pjäsen?

9

Riksteatern Crea sätter upp sin 100:e produktion

Riksteatern Crea når en historisk milstolpe i och med att de bjuder på sin 100:e produktion.

10

Teckenspråksartister från hela världen samlades i Sverige

Internationella artister utforskade teckenspråkspoesi och visual vernacular på Riksteatern Crea.

Gott Nytt År

önskar DT

